

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

**Počesťování pomístních jmen po roce 1945 v obcích
Bílá Voda, Česká Ves, Javorník, Stará Červená Voda
a Zlaté Hory**

Czechifying the non-settlement geographical names after 1945 in the
municipalities Bílá Voda, Česká Ves, Javorník, Stará Červená Voda,
and Zlaté Hory

Bakalářská práce

Klára Konečná

Česká filologie – Ekonomicko-manažerská studia

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, PhD.

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Ondřeje Bláhy, Ph.D., a všechny použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury. Tímto také stvrzuji obsahovou původnost práce.

V Olomouci dne

.....

Klára Konečná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D., za cenné rady a vstřícný přístup. Velké poděkování patří i mé rodině a příteli za podporu během studia.

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Toponomastika.....	7
2.1 Toponyma.....	8
2.1.1 Dělení toponym.....	9
2.1.2 Pojmenovávací motivy	12
3 Pomístní jména.....	14
3.1 Typy pomístních jmen podle druhu objektu.....	15
3.2 Přístupy ke klasifikaci pomístních jmen	16
3.2.1 Sémantická klasifikace	17
3.2.2 Pojmenovávací modely	18
3.2.3 Modelová klasifikace pomístních jmen	19
3.2.4 Slovo tvorné/názvo tvorné přístupy	21
3.3 Německá pomístní jména v češtině	22
3.3.1 Doklady jmen německého původu na našem území.....	22
3.3.2 Anoikonymie česko-německých oblastí	22
3.3.3 Revize a standardizace pomístních jmen po roce 1945	23
3.3.4 Způsoby počesťování.....	24
4 Metodika tvorby glosáře pomístních jmen.....	26
4.1 Studované obce na Jesenicku	27
4.1.1 Česko-německé vztahy na Jesenicku.....	27
4.1.2 Bílá Voda	29
4.1.3 Česká Ves	29
4.1.4 Javorník.....	30
4.1.5 Stará Červená Voda	30
4.1.6 Zlaté Hory	31
4.2 Anoikonymie Jesenicka.....	31
4.2.1 Anoikonymie Jesenicka ve studiích Terezy Klemensové.....	33
5 Glosář pomístních jmen	35
5.1 Hydronyma.....	35
5.2 Oronyma.....	43
5.3 Agronyma.....	56
5.4 Hodonyma	58
5.5 Ostatní jména.....	58
6 Závěr	63

Anotace	66
Summary	67
Seznam použité literatury	68

1 Úvod

Pomístní jména neboli vlastní jména hor, vodních útvarů, lesů či polí jsou velmi širokou disciplínou. Jejich úlohou není objekty pouze pojmenovat, mají také důležitou orientační funkci v krajině, vypovídají o společenských, jazykových a historických poměrech. Na našem území došlo k velké proměně souboru pomístních jmen po 2. světové válce s odsunem německého obyvatelstva, který začal již v roce 1945. Současně započalo osídlování českými přistěhovalci, jež trvalo až do přelomu let 1947 a 1948. Proměně obyvatelstva z dvoujazyčného na téměř výhradně jednojazyčné bylo nezbytné přizpůsobit i podobu nejen pomístních, ale především místních jmen a urbanonym, nejčastěji pomocí překladu či vytvoření nového jména. Tohoto úkolu se bezprostředně po konci války ujali kartografové, v roce 1946 pak speciální komise Vojenského zeměpisného ústavu. Nicméně její postup nebyl dostatečně organizovaný a nezahrnoval komplexní úpravu map. Proto roku 1951 vznikla názvoslovná komise ustanovená ministerstvem stavebního průmyslu, jež svou práci zefektivnila založením měřičských středisek v jednotlivých okresech.

Cílem práce je ukázat proměnu pomístních jmen z německých variant do češtiny pomocí glosáře pomístních jmen objektů, které se nachází na katastru pěti vybraných obcí na Jesenicku, tedy v oblasti bývalých Sudet. Zvoleny byly obce Bílá Voda, Česká Ves, Javorník, Stará Červená Voda a Zlaté Hory tak, aby výběr obsáhl různé části okresu Jeseník a aby byl vzorek anoikonym dostatečně reprezentativní. Glosáři předchází teoretická část práce, v níž nejprve charakterizují toponomastiku, nauku o vlastních jménech zeměpisných, a popisují jednotlivé typy toponym. Třetí kapitola je již celá věnována pomístním jménům, jejich typům, způsobům klasifikace a v neposlední řadě německým pomístním jménům, z nichž většina byla po 2. světové válce počeštěna.

Po stručném popisu Jesenicka, jeho anoikonymie a studovaných lokalit následuje samotný glosář, jehož struktura odpovídá jednotlivým typům pomístních jmen – obsahuje tedy části hydronyma, oronyma, agronyma, hodonyma a ostatní jména. Hesla jsou v dílčích částech řazena vždy abecedně, a kromě české a německé varianty názvu obsahují i příslušnost ke katastrální obci, způsob počeštění a etymologický výklad. Na základě takto vytvořeného slovníku a statistických výstupů se pokusím pro studovanou oblast stanovit obecnější závěry.

2 Toponomastika

Jednou z částí onomastiky, vědy zabývající se vlastními jmény, je toponomastika – „nauka o vlastních jménech zeměpisných“¹. Jedná se o multidisciplinární vědu, která snoubí jazykovědu s historií, archeologií, geografii, etnografií a mnoha dalšími obory². Ačkoli zájem o zeměpisná jména jeví již středověcí kronikáři³, toponomastika jako věda se v českém prostředí začala plně rozvíjet až v 19. století, kdy „se od příležitostného výkladu jednotlivých jmen přejde k pojetí jmen jako celku“⁴. Přehled autorů věnujících se toponomastice podal Šmilauer⁵, podle kterého se zpočátku o výklad zeměpisných jmen pokoušeli zejména historikové jako František Palacký, Václav Vladivoj Tomek či Hermenegild Jireček. Na Moravě se toponomastice věnoval například pedagog Vincenc Prasek. Za mistra historické topografie pak Šmilauer označuje Augusta Sedláčka, jehož práce tvoří materiálový základ toponomastiky v Čechách⁶. Snahy o vytvoření uceleného přehledu místních jmen poprvé naplnili roku 1907 autoři František Černý a Pavel Váša vydáním *Moravských jmen místních* s podtitulem *Výklady filologické*, jenž naznačuje odsunutí dříve převažující historické stránky do pozadí. Dalším významným milníkem se stal rok 1913, kdy byla zřízena Místopisná komise při České akademii věd a umění.

Lábus a Vrbík považují za dobu zrodu moderní české onomastiky až 60. léta 20. století, kdy se „těžiště výzkumu přesunulo od jmen místních ke jménům pomístním“⁷. Onomastické oddělení Ústavu pro jazyk český tehdejší Československé akademie věd iniciovalo rozsáhlé sběrové akce pomístních jmen v Čechách, které probíhaly v letech 1963–1980⁸. Stranou nezůstaly ani tendence podat dokumentaci jmen místních, jak dokládá pětidílný slovník *Místní jména v Čechách*, vydaný mezi lety 1947–1960, a jeho protějšek *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, vydaný v letech 1970 (I. svazek) a 1980 (II. svazek)⁹. Výrazným počinem 60. let byl přechod od etymologického přístupu k modelové analýze (více viz kapitoly 3.2.2., 3.2.3), avšak

¹ Šmilauer 1966, s. 9.

² Tamtéž, s. 12.

³ Například Kosmův výklad slova Praha či Dalimilovo objasnění jména hory Říp. David – Rous 2006, s. 10.

⁴ Šmilauer 1966, s. 25.

⁵ Tamtéž, s. 25–29.

⁶ Tamtéž, s. 26–27.

⁷ Hlavní příčinou zvýšeného zájmu byla hrozící ztráta řady pomístních jmen (především tzv. traťových) způsobená rozsáhlými změnami v zemědělství. David – Rous 2006, s. 14.

⁸ Lábus – Vrbík 2018, s. 11.

⁹ Profous – Šmilauer – Svoboda 1947–1960; Hosák – Šrámek 1970–1980.

„teprve v sedmdesátých letech 20. století se definitivně konstituovala onomastika, a s ní i toponomastika, jako samostatná lingvistická disciplína s jasně definovanou metodou, předmětem studia a terminologií“¹⁰. Dnes zastřešuje českou toponomastiku Oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AVČR, které poskytuje rozpracovaný elektronický *Slovník pomístních jmen v Čechách a Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* – oba vycházejí ze soupisových akcí probíhajících v letech 1963 (v případě pomístních jmen 1965) až 1980. Vydává rovněž časopis *Acta onomastica*, zabývající se problematikou vlastních jmen, který navazuje na *Zpravodaj místopisné komise ČSAV* založený roku 1960.

Na nedostatky či zatím nenaplněné cíle moderní toponomastiky upozorňují David a Mácha či Lábus s Vrbíkem. Podle těchto autorů je nedostatečně projevován zájem o fungování toponym ve společnosti (tedy o tzv. živou toponymii), a to jak ve venkovských, tak v městských oblastech. Upozorňují na nutnost dalšího studia standardizovaných a nestandardizovaných podob, vyjádření expresivity či na užívání toponym v různých typech komunikátů a v neposlední řadě také na nutnost mezioborové spolupráce¹¹.

2.1 Toponyma

Toponyma jsou „vlastní jména pozemských objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech“¹². Náleží do skupiny abionym, vlastních jmen neživých objektů a jevů přírodního původu či vytvořených člověkem¹³. Synonymně jsou dále užívány termíny zeměpisná jména¹⁴ nebo geografická jména¹⁵. Jak píše Šmilauer, souhrn toponym daného území se nazývá jeho toponymii¹⁶. „Toponymii, která v daném časoprostoru slouží pro základní komunikační a orientační potřeby obyvatel, nazýváme toponymické centrum“¹⁷. Protikladem je pak toponymická periferie, zahrnující varianty toponym stojící mimo běžný úzus či toponyma využívaná úzkou sociální skupinou¹⁸. Pro soubor

¹⁰ David – Rous 2006, s. 14.

¹¹ Lábus – Vrbík 2018, s. 12; David – Mácha 2014, s. 44.

¹² Pleskalová 2017(f).

¹³ Pleskalová 2017(a).

¹⁴ Lutterer – Šrámek 2004, s. 5; Lutterer – Kropáček – Huňáček 1976, s. 7.

¹⁵ Šmilauer 1966, s. 9.

¹⁶ Tamtéž, s. 9.

¹⁷ Lábus – Vrbík 2018, s. 51.

¹⁸ Tamtéž, s. 53.

konkrétních typů toponym v určité oblasti jsou pak užívány analogické termíny oikonymie, anoikonymie, urbanonymie atd.

„Hlavní funkcí toponym je jednoznačně pojmenovat konkrétní objekt (funkce pojmenovací, nominační) a odlišit ho od ostatních objektů dané třídy (funkce identifikační, individualizující, diferenciací)“¹⁹. V neposlední řadě toponyma byla a stále jsou používána jako důležité orientační body v krajině.

Tak jako je velmi široká toponomastika, i samotná toponyma mají přínosy pro další obory, jelikož dle Šmilauera²⁰ nesou informace o geologii a geomorfologii krajiny, o jejím podnebí, fauně a flóře apod. Moderní toponomastika se zabývá tzv. pamětí toponym – „mohou svědčit o nejrůznějších historických událostech nebo souvislostech, o dřívějších majetkových a právních nebo národnostních poměrech [...]. Velmi důležitá je však i jazyková paměť toponym; je totiž známo, že toponyma často do jisté míry konzervují, uchovávají starší stav jazyka“²¹.

2.1.1 Dělení toponym

Toponyma se podle druhu pojmenovávaného objektu tradičně dělí na (I.) oikonyma neboli místní jména a (II.) anoikonyma, též pomístní jména²². Řada toponomastiků²³ pracuje také se třetí skupinou, (III.) choronymy, tedy se jmény větších geografických celků. Úskalím této klasifikace jsou neucelené definice jednotlivých skupin, které autoři zabývající se toponomastikou často vykládají odlišně. Z rozšiřování a obměňování klasifikace tak vyplynula ještě čtvrtá samostatná kategorie (IV.) urbanonym čili jmen městských objektů.

I. Oikonyma (místní jména, sídlištní vlastní jména)

Oikonymum je definováno „jako vlastní jméno sídlištního objektu, který je určen k obývání a je v krajině pevně fixován“²⁴. Typicky se jedná o města a vesnice a jejich části, skupina však zahrnuje také ulice, domy, skupiny domů, hrady, zámky, náměstí, nábřeží, mosty, mlýny či továrny, včetně objektů již zaniklých²⁵. Moderní toponomastika později některé z těchto

¹⁹ Pleskalová 2017(f).

²⁰ Šmilauer 1966, s. 10.

²¹ Štěpán In: David 2016, s. 101–102.

²² David 2016, s. 12.

²³ Například Šmilauer 1966, s. 7; Svoboda et al. 1973, s. 58–59; Lutterer – Šrámek 2004, s. 5.

²⁴ David 2017(c).

²⁵ David 2017(c); Šrámek 1999, s. 163; Šmilauer 1966, s. 9.

objektů (vlastní jména ulic, náměstí a jiných veřejných prostranství) řadí pod urbanonyma²⁶. Ve starší literatuře bývají mezi oikonyma řazena také vlastní jména samot²⁷, v novější literatuře jsou již připojována k anoikonymům – jedná se sice o obydlené oblasti, „ale mnohé z nich převzaly pro své označení původní PJ“²⁸. Zařazení samot pod pomístní jména však neakceptuje Štěpán²⁹ – upozorňuje, že samoty náleží pod jména místních částí, která celkově nesplňují kritérium neobydleného objektu.

II. Anoikonyma (pomístní jména)

Anoikonyma označují neobydlené přírodní objekty³⁰. Dále se rozlišují na hydronyma (vlastní jména vod), oronyma (vlastní jména tvarů vertikální členitosti povrchu zemského), agronyma (vlastní jména pozemků) a hodonyma (vlastní jména cest)³¹. Podrobně se jimi budu zabývat v kapitole třetí.

III. Choronyma

Choronymum je „vlastní jméno většího obydleného nebo neobydleného přírodního nebo správního celku, a to z hlediska horizontálního členění“³². Podle způsobu vzniku celku se pak choronyma dělí na přírodní (objekty vzniklé přirozeně, např. světadíly) a administrativní (jména objektů vytvořených lidskou činností, např. státy, okresy)³³. Semian³⁴ ovšem upozorňuje, že je systematické studium choronym v české i zahraniční literatuře nedostatečné. Z toho plynoucím problémem je absence jednotné definice choronym. V některých případech je formulována jako výčet celků, například podle Šmilauera pod choronyma náleží „jména dílů světa oblastí, států, zemí, okresů (správních jednotek)“³⁵. Jiné definice se snaží o zobecnění – příkladem je Svobodovo chápání choronyma jako vlastního jména „většího obydleného nebo neobydleného přírodního nebo správního celku, a to z hlediska horizontálního členění“³⁶. Stejně jako Pleskalová dělí Svoboda

²⁶ Například David 2016, s. 12.

²⁷ Šmilauer 1966, s. 7.

²⁸ Pleskalová 1992(b), s. 7.

²⁹ Štěpán 2016, s. 11.

³⁰ David 2016, s. 12.

³¹ Pleskalová 1996, s. 15–16.

³² Pleskalová 2017(b).

³³ Tamtéž.

³⁴ Semian In: David 2016, s. 160–161.

³⁵ Šmilauer 1966, s. 7.

³⁶ Svoboda 1973, s. 57.

choronyma na přírodní a administrativní, to je však podle Semiana problematické, neboť tato klasifikace nezahrnuje „např. názvy kulturních celků vzniklých na jiném než administrativním základě“³⁷. Širší dělení choronym na přirozená a vzniklá lidskou činností zvolil Šrámek, který však celou skupinu choronym zařazuje pod anoikonyma³⁸.

IV. Urbanonyma

Chápaní pojmu urbanonymum je rovněž nejednotné. Jedná se sice o samostatně vydělenou skupinu toponym, svým charakterem ovšem stojí na pomezí místních a pomístních jmen. „Převládá názor, že urbanonyma jsou vlastní jména sídelních i nesídelních objektů ležících na katastru [...] města“³⁹ – nejčastěji jsou to vlastní jména ulic, náměstí a veřejných prostranství, ale také městských čtvrtí, parků, mostů, kostelů, divadel, restaurací či sportovních hal⁴⁰. Někteří autoři⁴¹ však urbanonyma považují za jména pomístní, konkrétně hodonyma. Velmi nápadným rysem urbanonym je honorifikace (pojmenování „na počest osoby, skupiny osob, organizace, hnutí nebo významné události“⁴²). Jak píší David a Mácha, honorifikační jména se na našem území stala motivačním východiskem urbanonym již v 19. století. Nejprve byla tvořena z důvodů ideologických či politických (*ulice Jungmannova, Masarykovo náměstí*), dnes také například z důvodů marketingových (*Divadlo Bolka Polívky*). Honorifikace s sebou dle těchto autorů přináší další vlastnosti urbanonym, například jejich nestabilitu a časté nahrazování novým názvem (jak tomu bylo zejména ve 20. století)⁴³.

Časté je také dělení toponym prostřednictvím opozit. Šmilauer rozlišuje jména přímá (primární) a nepřímá (sekundární). Jako příklad udává pojmenování *Židova strouha* – v pojetí přímého pojmenování (*Židova strouha*) se jedná o strouhu, nepřímé pojmenování (*za Židovou strouhou*) označuje pole⁴⁴. Upozorňuje také na oficiální a lidovou podobu jmen⁴⁵, analogicky lze použít také termíny standardizovaná

³⁷ Semian In: David 2016, s. 161.

³⁸ Šrámek 1999, s. 163.

³⁹ David 2017(b).

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Olivová-Nezbedová 1995, s. 16; Svoboda et al. 1973, s. 68.

⁴² David 2017(a).

⁴³ David – Mácha 2014, s. 48–50.

⁴⁴ Šmilauer 1966, s. 11.

⁴⁵ Tamtéž.

a nestandardizovaná⁴⁶ či psaná a živá toponyma⁴⁷. Jak píše Lábus a Vrbík, standardizovaná (psaná) toponyma jsou oficiální názvy zanesené do mapových děl; standardizují se „podle pravidel spisovné češtiny, což zasahuje zejména hláskovou a gramatickou strukturu toponyma“⁴⁸. Nestandardizované (živé) toponymum je definováno jako „vlastní jméno užívané v neoficiálním styku, tedy původně jakékoli neoficiální, neúřední vlastní jméno“⁴⁹. V běžné komunikaci se však nevyskytují pouze v neoficiálních textech, „setkáme se s nimi také v oznámeních, obchodních a úředních sděleních, v inzerátech apod.“⁵⁰. Některá běžně užívaná jména jsou navíc se standardizovanou podobou zcela shodná. Lábus a Vrbík nazývají živá toponyma jako toponyma sociální, neboť „jsou odrazem aktuálních komunikačních a orientačních potřeb obyvatel katastru a jsou pevně zakotvena nejen v prostorových, ale i sociálních vztazích“⁵¹.

2.1.2 Pojmenovací motivy

Zeměpisné objekty jsou vždy pojmenovány podle vztahu společnosti k pojmenovávanému objektu na základě pojmenovacích motivů, které o pojmenovávaném objektu vypovídají. Jak píše Pleskalová⁵², náleží mezi ně:

- a) poloha a směr pojmenovávaného objektu (např. *Zápotočí* – pole za potokem);
- b) přímé pojmenování objektu (město *Most*), v případě oikonym též obyvatel tohoto objektu (*Kravaře* – ves chovatelů, pastýřů krav);
- c) jaké má objekt vlastnosti (*Pisečná*), s podtypem „za jakých okolností vznikl“ (*Žďár* – podle způsobu dobývání půdy);
- d) komu objekt patří, tj. posesivita a jiný vztah k osobě včetně motivu honorifikujícího (*Havířov*).

V české onomastice se otázkou pojmenovacích motivů podrobně zabývají tzv. vztahové modely, vyjadřující pomocí otázek „kde?“, „co?“, „jaký?“, „čí?“ vztah

⁴⁶ Klemensová 2021, s. 131.

⁴⁷ David – Mácha 2014, s. 18–22.

⁴⁸ Lábus – Vrbík 2018, s. 62.

⁴⁹ Pleskalová 2017(g).

⁵⁰ David – Mácha 2014, s. 20.

⁵¹ Lábus – Vrbík 2018, s. 53.

⁵² Pleskalová 2017(f); Pleskalová In: David 2016, s. 59.

pojmenovatele k objektu, který řídí výběr vlastního jména⁵³ (více viz kapitoly 3.2.2, 3.2.3).

⁵³ David – Rous 2006, s. 14.

3 Pomístní jména

V bakalářské práci se primárně zabývám pomístními jmény, která „tvoří nejpočetnější a zároveň nejrozmanitější podskupinu zeměpisných jmen“⁵⁴. Pomístní jméno je „název neobydleného objektu tradičně definovaný jako vlastní jméno neživého přírodního objektu a jevu na Zemi a toho člověkem vytvořeného objektu na Zemi, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován“⁵⁵. Synonymními termíny jsou anoikonimum a vlastní jméno nesídlíštní⁵⁶, dříve též mikrotoponymum, pomístné jméno či pomístný název⁵⁷.

Pomístní jména jsou jazykové útvary zpravidla omezené na menší okruh uživatelů. Jak popisuje Olivová-Nezbedová⁵⁸, vznikala za účelem lepší orientace člověka v krajině a potřeby odlišit od sebe jednotlivé objekty. Ve většině případů jsou pevně vázána na určitý objekt v terénu, přesto se měnila a přibývala v závislosti na postupném osídlování a přetváření krajiny a historickém vývoji. Na našem území tak nalezneme nejen pomístní jména českého původu, ale i „pomístní jména přejatá z jiných jazyků a zdomácnělá, a to substrátová předslovanská (tj. jména přejatá od původního obyvatelstva Čech před příchodem Slovanů – k nim patří např. jména vodních toků *Vltava, Ohře, Labe* [...]), jména z němčiny (např. *U cechouzu* [...]), vzácně jména přejatá z jiných jazyků a nezdomácnělá (kopec *Rendezvous*)“⁵⁹.

Podobně jako u toponym jsou ke třídění pomístních jmen používána opozita. Podle Šmilauera se v třídění pomístních jmen silně uplatňuje rozlišení jmen přírodních a kulturních⁶⁰. „Přírodní názvy byly dány podle přírodního charakteru lokality (*Ostrý vrch, Studený potok*), kulturní vycházejí ze vztahu člověka k příslušnému místu (*Obecní vrch, Hraniční potok*)“⁶¹. Toto třídění však může být problematické u skupin, v nichž spolu přírodní a kulturní objekty těsně souvisí. Dalšími typy jsou dle Šmilauera jména primární a sekundární⁶², Olivová-Nezbedová užívá analogické termíny přímá a nepřímá. Přímá pomístní jména dle této autorky pojmenovávají nesídlíštní objekt podle jeho vlastních rysů (např. podle červené barvy – *Na*

⁵⁴ Štěpán 2016, s. 10.

⁵⁵ Pleskalová 2017(e).

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Štěpán 2016, s. 13–15.

⁵⁸ Olivová-Nezbedová 1995, s. 16–21.

⁵⁹ Tamtéž, s. 21–22.

⁶⁰ Šmilauer 1972, s. 172.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž, s. 173.

července), nepřímá pojmenovávají nesídlitní objekt podle objektu jiného – ten je označen buď apelvativem (*Za potokem*) nebo vlastním jménem (*U Příbylka*)⁶³. Pleskalová pak klade důraz na mluvenou (nářeční) podobu, která je u pomístních jmen primární, a podobu psanou (standardizovanou), již dokonce podle autorky pomístní jména pro svou lokálně omezenou funkci zpravidla nepotřebují⁶⁴.

3.1 Typy pomístních jmen podle druhu objektu

I. Hydronyma

Pod hydronyma náleží „jména moří, zálivů, průlivů, jezer, bažin, močálů, rašelinišť, slatinišť, rybníků, vodních nádrží údolních i požárních, studánek, pramenů, řek, potoků, peřejí, vodopádů, průplavů, plavebních kanálů apod.“⁶⁵. Jak píše Malenínská⁶⁶, významná a starobylá jsou především vlastní jména řek, které tvořily zdroj obživy, ale také často nepřekročitelné překážky, v mnoha případech pak hranice území národů.

II. Oronyma

Oronyma jsou vlastní jména tvarů vertikální činnosti zemského povrchu i mořského dna, konkrétně „jména pohoří, vrchovin, jednotlivých hor, hřbetů, kopců, skal, údolí, dolin, průsmyků, sedel, propastí, nížin, rovin, tabulí, pánví atd.“⁶⁷. Součástí oronym jsou také speleonyma neboli názvy jeskyň. Dle Malenínské⁶⁸ oronymům dominují názvy jednotlivých hor, které v krajině fungovaly (a dodnes fungují) jako orientační body či poutní místa. Do 16. století však byla jména hor pro svou nepříznivou polohu opomíjena. Specifickými se jména hor stala kvůli své poloze v pohraničí – do roku 1945 byla ve většině případů poněmčena. „Po r. 1945 byla pomístní jména opět počesťována: někde návratem do původní jazykové podoby (v případě priority českého názvu), jindy vytvořením nového názvu“⁶⁹.

III. Agronyma

Termín agronyma je synonymem pro pozemková jména – k nim patří „vlastní jména seskupení pozemků nebo jednotlivého pozemku, a to obdělávaného

⁶³ Olivová-Nezbedová 1995, s. 27.

⁶⁴ Pleskalová 1992, s. 7

⁶⁵ Olivová-Nezbedová 1995, s. 15.

⁶⁶ Malenínská In: Olivová-Nezbedová 1995, s. 285.

⁶⁷ Pleskalová 2017(e).

⁶⁸ Malenínská In: Olivová-Nezbedová 1995, s. 244–247.

⁶⁹ Tamtéž, s. 247.

pozemku (zemědělský hon, pole, louka, pastvina, zahrada, vinice, chmelnice atd.), lesního pozemku (polesí, lesní oddělení, les, háj, obora atd.), neobdělávané půdy⁷⁰. Ve starší literatuře se užívalo pojmu jména traťová⁷¹.

IV. Hodonyma

Mezi hodonyma řadíme „vlastní jména dopravních cest, tj. jména silnic, dálnic, cest, tunelů, brodů, mostů, přívozů, železnic, lanovek atd.“⁷². Jak již bylo uvedeno, dříve k nim byly řazeny také názvy ulic, náměstí a jiných veřejných prostranství, které se dnes vyčleňují jako urbanonyma. Na našem území řada hodonym zanikla. „V souvislosti s kolektivizací venkova byly totiž při vytváření velkých družstevních lánů mnohé cesty rozorány, zrušeny ap.“⁷³.

V. Ostatní jména

Pátou skupinu pomístních jmen tvoří vlastní jména „jednotlivého jiného neživého přírodního objektu a jevu a toho člověkem vytvořeného objektu, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován“⁷⁴. Jedná se o vlastní jména balvanů a jednotlivých nesídlitních objektů jako jsou kapličky, pomníky, hřbitovy, doly, lomy či rozhledny.

3.2 Přístupy ke klasifikaci pomístních jmen

„První podmínkou vzniku propria je společenská potřeba pojmenovat určitý objekt vlastním jménem. To je pak v určitém kolektivu závazné a slouží k jeho jednoznačnému pojmenování a identifikaci. Rozhodující vliv na utváření PJ má vztah pojmenovatele k pojmenovávané realitě. Pojmenovatel tvoří PJ na základě těch znaků, které sám považuje za důležité“⁷⁵. Systematické uspořádání těchto vlastností umožňuje pomístní jména klasifikovat a zdůraznit tak jejich specifika oproti jiným typům toponym. Jak ale upozorňuje Štěpán⁷⁶, v české onomastice jsou přístupy ke klasifikaci pomístních jmen rozličné podle kritérií, jež jednotliví autoři upřednostňují.

⁷⁰ Olivová-Nezbedová 1995, s. 15–16.

⁷¹ Šmilauer 1966, s. 10.

⁷² Pleskalová 2017(e).

⁷³ Olivová-Nezbedová 1995, s. 306.

⁷⁴ Svoboda et al. 1973, s. 69.

⁷⁵ Pleskalová 1992(b), s. 16.

⁷⁶ Štěpán 2016, s. 19–26.

3.2.1 Sémantická klasifikace

Významové třídění pomístních jmen zvolil Šmilauer, jelikož „pomístní jména [...] se odlišují od místních jmen tím, že nemají tak výrazné prostředky slovtvorné“⁷⁷. Základní Šmilauerovo rozlišení, které vychází nejprve ze základních vztahů a vlastností a následně postupuje podle hierarchizace⁷⁸, uvádím dle souhrnu Olivové-Nezbedové⁷⁹.

- I. Obecné vztahy a vlastnosti
 - a. poloha: *Na předních skalách*
 - b. vzdálenost: *V Americe*
 - c. velikost/rychlost: *Na míře*
 - d. tvar: *Na bouli*
 - e. barva a podobné vlastnosti: *Černava*
 - f. stáří: *Stará hemžská cesta*
- II. Země
 - a. vyvýšeniny: *Na Chlumu*
 - b. vhloubené tvary: *V jamách*
 - c. půda: *Obecní lado*
 - d. složení půdy: *Kamenná*
 - e. kulturní půda: *Na kopaninách*
 - f. vodstvo: *Nad rybníčkem*
 - g. atmosférické jevy: *Sněžka*
- III. Rostlinstvo
 - a. porosty a jednotlivé rostliny: *Loutovec* (loutový les = lipový porost)⁸⁰
 - b. pěstění rostlin: *Na vinicích*
- IV. Zvířectvo
 - a. volně žijící: *Na čapině*
 - b. domácí: *Bejkovka*
- V. Člověk
 - a. poměry majetkové a právní: *Na panském*
 - b. lidská práce: *Za papírnou*

⁷⁷ Šmilauer 1972, s. 172.

⁷⁸ Šmilauer 1972, s. 175–204.

⁷⁹ Olivová-Nezbedová 1995, s. 17–20.

⁸⁰ Základem pojmenování je tu zaniklý lexém *lut* = „lipové lýko“. Machek 1997, s. 345.

- c. lidská díla: sídliště existující: *U vsi*; sídliště zaniklá: *V Kostibořicích*; stavby církevní: *U křížku*; stavby světské: *Na hradišti*; cesty: *U průhonu*
- d. duchovní život, historie: *Umrlčí cesta*

VI. Jména nejasná: *Vostřežže*

Klasifikaci pomístních jmen podle sémantické motivace využívají rovněž Lutterer a Šrámek, kteří dělí pomístní jména podle způsobu pojmenování objektu, v němž je vyjádřena jedna z následujících kategorií:⁸¹

- I. obecný vztah a vlastnost;
- II. země;
- III. rostlinstvo;
- IV. zvířectvo;
- V. člověk, jeho poměry majetkové a právní;
- VI. člověk, jeho práce;
- VII. člověk, jeho výtvořiny a díla;
- VIII. člověk, jeho představy, společenský život;
- IX. ostatní jména⁸².

3.2.2 Pojmenovávací modely

Modelová teorie Šrámka vychází především z materiálu místních jmen, na pomístní jména aplikovala tuto teorii Pleskalová (viz kapitola 3.2.3). Šrámková analýza místních jmen vymezila dva druhy znaků toponym. První okruh znaků má vnější neboli formální charakter. „Patří sem konkrétní slovtvorné (odvozovací) postupy, jednotlivé topoformanty (sufixy, prefixy, infixy u MJ z hypokoristických jmen osobních ap.)“⁸³. Větší pozornost však věnuje druhému okruhu znaků – znakům konstitutivním, „které z náhodného souboru lexikálně slovtvorných jevů vytvářejí řádově uspořádaný celek“⁸⁴. Mezi konstitutivní znaky řadí dva druhy modelů – toponymický model vztahový (VM) a toponymický model slovtvorný (SM). Oba se pak společně realizují v modelu pojmenovávacím.

⁸¹ Lutterer – Šrámek 2004, s. 31–33.

⁸² Klasifikace je v publikaci Lutterera a Šrámka podrobně hierarchicky rozvedena, pro přehlednost však na tomto místě uvádím pouze základní kategorie.

⁸³ Šrámek 1972, s. 304–318.

⁸⁴ Tamtéž.

Vztahový model vyjadřuje vztah pojmenovatele nebo uživatele jazyka k pojmenovávanému objektu, jenž „je vymezen následujícími čtyřmi obsahově sémantickými kategoriemi, které se dají vymezit zájmeny: „kde“, „kdo, co“, „jaký, -á, -é, jací“ a „čí“⁸⁵. Konkrétním výrazem vztahového modelu je dle Šrámkova model slootovorný, určující druh formální utvářenosti jména⁸⁶. Různé jazykové ztvárnění slootovorného modelu v konkrétních jménech se nazývá slootovorný typ – „ve slootovorných typech se konkrétním způsobem odráží výběr a volba příslušného jazykového materiálu (lexikál. bázi, formantů), který národní jazyk (nářečí) dává toponymii k dispozici“⁸⁷. Otevřenou sítí vztahových a slootovorných modelů Šrámek nazývá toponymickým systémem.

3.2.3 Modelová klasifikace pomístních jmen

Pleskalová aplikovala Šrámkovy vztahové modely na pomístní jména již v roce 1974⁸⁸, na počátku 90. let pak vytvořila komplexní popis tvoření pomístních jmen, založený především na jednotlivých fázích pojmenovacího procesu⁸⁹. Její modelová klasifikace obsahuje následující dvě roviny.

I. Rovina vztahových modelů (VM)

„V pojmenovacím procesu hraje důležitou roli moment výběru, který se týká jak výběru znaků, tak později i způsobu vyjádření těchto znaků v PJ“⁹⁰. Tento vztah pojmenovatele a pojmenovávaného objektu postihují vztahové modely (VM). Pleskalová užívá čtyři modely, v zásadě shodné se Šrámkovými: vztahový model A – vyjadřuje polohu, příp. směr pojmenovávaného objektu (*Zadní*); vztahový model B – vyjadřuje druh objektu (*Louky*); vztahový model C – vyjadřuje vlastnosti a příznaky objektu (*Dlouhá*) a vztahový model D – vyjadřuje posesivitu a jiný vztah k osobám (*Karlov*)⁹¹. „Kombinacemi těchto základních vztahových modelů (tzv. vztahovými modely vícečlennými, složenými) postihujeme víceslovná PJ (*U kamenné cesty – A+C+B*), složená (*Paniháj – DB*) a PJ předložková“^{92,93}.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Šrámek 1976, s. 112–120.

⁸⁸ Pleskalová 1974, s. 533–542.

⁸⁹ Pleskalová 1992(a), s. 193–200.

⁹⁰ Pleskalová 1992(a), s. 193–200.

⁹¹ Pleskalová 2017(c).

⁹² Pleskalová 1992(a), s. 193–200

II. Rovina strukturních modelů (SM) a strukturálních typů (ST)

Druhá rovina, „podřazená rovině vztahových modelů, vystihuje způsob vyjádření jednotlivých pojmenovacích motivů v p.j. Strukturní model postihuje konkrétní pojmenovací postup“⁹⁴. Těchto postupů Pleskalová⁹⁵ vymezuje sedm: 1. pouhá toponymizace (*rybník* → *Rybník*); 2. tvoření na základě metaforické nebo metonymické souvislosti pojmenovávaného objektu s jiným (*Pecen* – ‚pole kulatého tvaru‘); 3. derivace (*Nivka*), 4. kompozice (*Osmihony*); 5. tvoření dvouslovných a víceslovných pojmenování (*Panská černá čtvrtka*); 6. tvoření předložkových PJ (*Za parkanem*); 7. přejímání toponym a apelativ z jiných jazyků a jejich adaptace v češtině (*Bamšula* ← *Baumschule*). „Konkrétním vyjádřením strukturního modelu je strukturní typ daný určitým topoformantem⁹⁶ (např. *-ov*: *Benešov*)“⁹⁷.

Výsledkem procesů odehrávajících se v první a druhé rovině je konkrétní pomístní jméno. Pleskalová uvádí jako příklad pomístní jméno *Bartoška* (*Bartošovo pole*) – jako pojmenovací motiv byla použita posesivita (VM D) a k jejímu vyjádření ve jméně zvolena derivace (strukturní model), konkrétně sufix *-ka* (strukturní typ)⁹⁸.

U modelů VM A a VM B autorka upozorňuje na tenkou hranici mezi pomístními jmény a apelativy, jelikož „velkou část pomístních jmen tvoří tzv. jména nepřímá, utvářená z předložkových pádů⁹⁹. [...] Nelze vždy jednoznačně určit, zda jde o pouhý popis objektu nebo o jeho jméno. Rozhodující úlohu tu mají onymické funkce“¹⁰⁰ – tzn. objekt pojmenovat a definovat.

⁹³ Předložková PJ „považujeme – na rozdíl od podobných apelativních výrazů – za dvouslovná, neboť předložka je tu nositelem vztahového modelu A udávajícího polohu“. Pleskalová 1992(a), s. 193–200.

⁹⁴ Pleskalová 2017(c)

⁹⁵ Pleskalová 1992(a), s. 193–200

⁹⁶ Topoformant, též onymický formant, je „slovotvorný formant, který se při tvoření vlastních jmen podílí na vyjádření vztahu pojmenovatele k pojmenovávanému objektu, tzn. na ztvárnění zvoleného propriálně pojmenovacího motivu ve jméně“. Pleskalová 2017(d).

⁹⁷ Pleskalová 2017(c)

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Pleskalová uvádí příklady jako *Za horou*, *K písečňáku*, *Od Němčic*.

¹⁰⁰ Pleskalová 1978, s. 296–300.

3.2.4 Slovotvorné/názvotvorné přístupy

Při analýze formální stránky pomístních jmen jsou patrné rozdíly mezi přístupem názvotvorným a slovotvorným. „Názvotvorná analýza pomístních jmen (podle terminologie Pleskalové analýza tvoření pomístních jmen) podává popis celkové struktury jednotlivých jmen, která jsou velmi často víceslovná; jednou ze součástí této celkové analýzy je pak i popis slovotvorných prostředků sloužících k tvoření jednotlivých lexikálních jednotek“¹⁰¹ (podobně jako modelová klasifikace pomístních jmen a Šrámkovy vztahové modely). Cílem slovotvorného přístupu je pak analýza morfemické struktury jednotlivých lexikálních jednotek pomístního jména¹⁰².

Slovotvorbě pomístních jmen v Čechách se podrobně věnovali Olivová-Nezbedová, podle níž se „pomístní jména v Čechách tvoří odvozováním příponami nejen ze jmen osobních, ze jmen místních a ze jmen pomístních, ale také z chrématonym a z choronym“¹⁰³, a Štěpán, který podal podrobnou analýzu několika „vybraných slovotvorných prostředků uplatňujících se při tvoření lexikálních jednotek vystupujících v jednotlivých anoikonymech“¹⁰⁴.

Tvořením (názvotvorbou) pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku se zabývala Pleskalová, jejíž analýza podává popis celkové struktury jednotlivých jmen na základě VM, SM a ST, přičemž počet SM a ST „je závislý na míře uplatnění nadřazeného VM v rámci všech PJ daného regionu“¹⁰⁵. Následující shrnutí obsahující nejčastější způsoby tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku je uvedeno právě dle Pleskalové¹⁰⁶. Ve VM A se nejvíce projevuje užívání předložek *na*, *u*, *pod* a formantů *-sk(y)* (*Nevcehelská*), *-k(a)* (*Želetavka*) a *-ák* (*Frydečák*). Ve VM B se uplatňuje derivace, a to za užití formantů *-(e)k* (*Vršek*), *-k(a)* (*Skalka*), *-in(a)* (*Smrčina*), *-(i)* (*Boří*) a *-isk(o)* (*Pohanisko*). Slovotvorný postup derivace je častý také ve VM C. Při derivaci substantiv se často uplatňují formanty *-(e)c* (*Olšovec*), *-ic(e)* (*Černica*), *-in(a)* (*Kratina*), *-(k)a* (*Kyselka*), *-(e)k* (*Přidánek*); při derivaci substantivizovaných adjektiv sufixy *-ov(y)* (*Dubový*) a *-n(y)* (*Okapaná*). Ve VM D

¹⁰¹ Štěpán 2016, s. 28.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Olivová-Nezbedová 1995, s. 55.

¹⁰⁴ Štěpán 2016, s. 30.

¹⁰⁵ Pleskalová 1992(b), s. 120.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 120–121.

jsou užívány strukturní typy *-ov* (*Habánov*), *-k(a)* (*Adamka*), *-sk(y)* (*Kovářská*) a *-ův/-ov(a)/-ov(o)* (*Kuldovna*).

3.3 Německá pomístní jména v češtině

3.3.1 Doklady jmen německého původu na našem území

Jak píše Matúšová, „vznik nejstarších německých pomístních jmen na našem území můžeme předpokládat již v období německé selské kolonizace ve 13. a 14. století“¹⁰⁷, avšak počet jejich dokladů v historických dokumentech je omezený. Autorka se zabývá i dalším vývojem pomístních jmen a jejich dokumentací – za jeden z prvních významných zdrojů (nejen) německých pomístních jmen považuje katastry z 18. století (tzv. tereziánský a josefský katastr) a vojenská mapování realizovaná ve století 18. a 19.¹⁰⁸. „Soustavný zájem o pomístní jména území s německy mluvícím obyvatelstvem v Československu se poprvé projevil koncem 20. let *mimulého*“¹⁰⁹ století. Na popud profesora německé pražské univerzity E. Schwarze se v r. 1929 rozvinula široce založená sběrová akce“¹¹⁰. Matúšová doplňuje, že podle údajů Schwarze obsahovala v roce 1934 kartotéka pomístních jmen celkem 27 614 jmen¹¹¹. Zásadní zlom nejen v tomto výzkumu, ale v celé oblasti německých pomístních jmen nastal v roce 1945 s odsunem německého obyvatelstva a přílivem nových českých osídlenců.

3.3.2 Anoikonymie česko-německých oblastí

Kontakt češtiny a němčiny se projevil především na formální stránce systému pomístních jmen. V bývalých česko-německých oblastech rozeznává Matúšová¹¹² čtyři subsystémy determinované různými vztahy k oběma kontaktním jazykům: 1. subsystém české anoikonymie (anoikonymie jazyka A); 2. subsystém německých anoikonym přejatých z němčiny do češtiny¹¹³ (tj. jmen jazyka B přejatých do jazyka A); 3. subsystém německé anoikonymie (anoikonymie jazyka B); 4. subsystém

¹⁰⁷ Matúšová 2015, s. 186.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ V originálním textu Matúšové na tomto místě stojí „tohoto“ století, jelikož příslušná publikace pochází z roku 1995.

¹¹⁰ Matúšová In: Olivová-Nezbedová 1995, s. 217.

¹¹¹ Matúšová 2015, s. 190.

¹¹² Matúšová 1994, s. 287–294.

¹¹³ Integrace německých pomístních jmen do češtiny probíhala zpravidla na úrovni lidového jazyka – tato pomístní jména jsou tedy odrazem lidové formy německého jazyka. Matúšová In: Olivová-Nezbedová 1995, s. 223.

anoikonym přejatých z češtiny do němčiny (tj. jména jazyka A přejatá do jazyka B). Frekvenci těchto subsystémů podle Matúšové ovlivňoval poměr mluvčích obou kontaktních jazyků a intenzita jazykových kontaktů, která se zvyšuje s rostoucí vyrovnaností obyvatelstva obou národností. S odsunem německého obyvatelstva v roce 1945 zanikla „pomístní jména, která užívalo německé obyvatelstvo, tedy celý subsystém německých jmen i českých jmen přejatých do němčiny“¹¹⁴. Dochovala se pouze jména německého původu integrovaná do češtiny před rokem 1945. Rozhodující vliv na zachování německých pomístních jmen mělo složení obyvatelstva před rokem 1945 – „čím větší byl podíl českého obyvatelstva (čím vyrovnanější byl počet Čechů a Němců), tím živější mohl být kontakt obou onymických systémů“¹¹⁵. Jak píše Matúšová, kontinuitu německých pomístních jmen mohly podpořit také velikost objektu (největší objekty měly orientační funkci pro široký okruh českého i německého obyvatelstva) a využívání půdy (pokud jednotlivec se znalostí německého názvu, např. majitel pozemku nebo pamětník, navázal kontakt s družstevníky a PJ se tak dostalo např. do názvů honů)¹¹⁶.

3.3.3 Revize a standardizace pomístních jmen po roce 1945

Myšlenka hromadného vysídlení Němců z československého území, formulovaná domácím odbojem již za války, se naplnila v roce 1945 tzv. divokým odsunem Němců. Organizovaný odsun, během nějž byly nuceny odejít asi dva miliony Němců, pak pokračoval do podzimu roku 1946¹¹⁷.

Odsun německého obyvatelstva z pohraničí a jeho nahrazení osazenstvem českým si vyžádal změnu nejen místních, ale i pomístních jmen. První pokus o provedení revize a standardizace se uskutečnil v roce 1946, avšak bez úspěchu. Následující revize probíhala od roku 1951 pod vedením Návoslovné komise tvořené „zástupci několika ministerstev (ministerstva stavebního průmyslu, národní obrany, vnitra, zemědělství, lesů, školství, spojů) i resortních ústavů (zvláště Vodohospodářského ústavu výzkumného)“¹¹⁸. „Komise byla pověřena dvěma úkoly. Především měla dokončit počesťování německých pomístních jmen v pohraničí v rozsahu speciální

¹¹⁴ Matúšová 1994, s. 287–294.

¹¹⁵ Matúšová In: Olivová-Nezbedová 1995, s. 220.

¹¹⁶ Matúšová 1989, s. 179–187.

¹¹⁷ Staněk 1993, s. 169–216; Staněk 1991, s. 7.

¹¹⁸ Šmilauer 1957, s. 260–277.

mapy 1:75 000¹¹⁹ na území celé dnešní České republiky. [...] Druhým hlavním úkolem [...] bylo odstranění nedostatků, které se objevovaly v přepisech cizojazyčného místopisného názvosloví do češtiny (přepisy prostřednictvím angličtiny, francouzštiny nebo němčiny)¹²⁰. Díky zapojení okresů, v nichž byla zřízena měřičská střediska, se podařilo standardizaci dokončit v roce 1957. Jak píše Šmilauer, „v 179 okresech českých zemí bylo zpracováno 23 030 názvů; změny se provedly u 8398 názvů, tedy v 37 %“¹²¹.

„Vzhledem k tomu, že jsou PJ obsahově i formálně velmi různorodá a že neexistuje jen několik typů jejich tvoření [...] bylo třeba při standardizaci PJ po r. 1945 v českém pohraničí vyjít ze stavu PJ před r. 1945 a konfrontovat jej se situací po přeměně v r. 1945 (musel být brán ohled na to, že PJ jsou důležitým historickým pramenem a že jsou součástí kulturní tradice)¹²². Základem nového standardizovaného názvu tak mohla být česká, ale i německá pomístní jména (převzatá ze starých map či známá obyvatelům)¹²³.

3.3.4 Způsoby počešťování

Jak píše Klemensová¹²⁴, nejčastějšími jazykovými postupy při počešťování (bohemizaci) byl překlad a vytvoření nového jména, mezi méně časté postupy patří slovo tvorná úprava, rebohemizace a tvoření jmen názvukových, případně ponechání původního jména nebo pojmenování podle osobností.

Překlad se využíval v případech, kdy „původní německá jména obsahovala srozumitelné, a tedy přeložitelné apelativní komponenty“¹²⁵. Klemensová¹²⁶ rozlišuje překlad z formálního hlediska na úplný a částečný (při užití pouze jedné z částí kompozita); z hlediska sémantického na doslovný/přímý a přibližný/volný. Termíny „přímý a volný“ užívá Hanzalová¹²⁷, analogickou terminologií „doslovný a volný“ zvolil Lábus¹²⁸, který uvádí příklady jako *Alte Grubel/Stará jáma*, *Rotes Wasser/Červená Voda* (doslovný překlad) a *Spitzsteine/Skalky*, *Scharfberg/Ostrý*

¹¹⁹ Šmilauer (1957) uvádí měřítko 1:50 000.

¹²⁰ Matušová – Švehlová 2018, s. 9.

¹²¹ Šmilauer 1957, s. 260–277.

¹²² Matušová 1989, s. 179–187.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Klemensová 2021, s. 79.

¹²⁵ Lábus In: David 2016, s. 122.

¹²⁶ Klemensová 2021, s. 79.

¹²⁷ Hanzalová 1975, s. 600–605.

¹²⁸ Lábus In: David 2016, s. 121–122.

(volný překlad). Výhodou překladu je, „že aspoň do jisté míry uchovává kontinuitu a tak ulehčuje orientaci ve starších jménech; v některých případech jde o vhodné označení objektu [...] nebo se uchovává památka staršího stavu přírodního“¹²⁹. Naopak nevýhodou se ukázala být nedostatečná znalost němčiny a německých nářečí a jí způsobené chyby v překladech. Za samostatnou kategorii překladu považuje Klemensová slovtvornou úpravu – ta se týká toponym, která obsahují německé osobní jméno, jež má svou paralelu v českém jazyce (např. *Theresienfeld* – *Terezín*)¹³⁰. Výchozí situace pro tvoření nových názvů uvádí Hanzalová¹³¹ – nová pomístní jména byla zvolena například u německých jmen pro překlad nevhodných (např. obsahujících vlastní jména osob) či u neprůhledných jmen (např. *Tonga Berg* – *Stěna*). V některých případech vznikly i nové názvy pro objekty, které dosud nebyly pojmenovány. K rebohemizaci došlo u jmen, jež „byla německy mluvícím obyvatelstvem přejata a užívána přímo bez výrazných úprav. Němčině byla tato jména přizpůsobena povětšinou jen po stránce výslovnostní“¹³² (např. *Hürka* – *Harke*). Názvuková jména jsou dle Hanzalové německým podobná pouze zvukově a jsou hojná spíše v lidových pojmenováních (např. *Galitsch* – *Skalice*)¹³³. „Německá jména ojedinele zůstávala tam, kde byla i v českém usu vžitá a nebyla stavbou příliš odlišná [...]. Důsledně se starý název zachovával u jmen jen historických, t.j. zvláště u zřícenin hradů“¹³⁴. Návrhy nových pomístních jmen podle jmen význačných osobností naopak byly, jak píše Šmilauer, poměrně časté, avšak bylo potřeba dokázat reálný vztah osobnosti k danému místu¹³⁵.

¹²⁹ Šmilauer 1957, s. 260–277.

¹³⁰ Klemensová 2021, s. 80.

¹³¹ Hanzalová 1975, s. 600–605.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Šmilauer 1957, s. 260–277.

¹³⁵ Tamtéž.

4 Metodika tvorby glosáře pomístních jmen

Glosář obsahuje pomístní jména vypsaná z katastru obcí Bílá Voda, Česká Ves, Javorník, Stará Červená Voda a Zlaté Hory, respektive zahrnuje anoikonyma všech katastrálních území spadajících pod jednotlivé obce. Vybrána byla pouze standardizovaná pomístní jména, u nichž zároveň bylo možné dohledat německý ekvivalent. Struktura glosáře odpovídá pěti základním typům pomístních jmen – je tedy dělena na podkapitoly hydronyma, oronyma, agronyma, hodonyma a ostatní jména. Hesla jsou řazena abecedně a obsahují následující údaje:

český název – německý název;

- typ objektu, příslušnost ke katastrální obci¹³⁶;
- způsob počestění;
- etymologický výklad;
- případně další informace o objektu či o jeho jménu.

Hlavním materiálem pro shromáždění pomístních jmen byl archiv Českého ústavu zeměměřičského a katastrálního (ČÚZK), který formou mapové aplikace zpřístupňuje historické mapy. Konkrétně jsem využívala speciální mapy ze třetího rakouského vojenského mapování s měřítkem 1:75 000, které byly vydávány mezi lety 1875 a 1952¹³⁷. Nalezení některých pomístních jmen umožnila i mapa z 19. století pořizená při druhém vojenském mapování, jež je dostupná na webu mapy.cz¹³⁸.

Hojně jsem využívala i další zdroje, jež jsou pro větší přehlednost slovníku uvedeny přímo u jednotlivých hesel v závorce, která obsahuje jméno autora/název publikace a číslo strany. Kompletní bibliografické údaje pak uvádím v seznamu literatury.

¹³⁶ Pro větší přehlednost nejsou pomístní jména řazena ke katastrálním územím, ale pouze ke katastrům vybraných obcí. U objektů, které spadají pod tři a více katastrů, jsem uvedla pouze studovaný katastr s dodatkem „a další“.

¹³⁷ Český úřad zeměměřičský a katastrální 2010.

¹³⁸ [Mapy.cz](http://mapy.cz) 2023.

Pro výklad původu jmen posloužily následující publikace:

ABT, Lukáš. *Atlas jesenických pramenů*.

DAVID, Petr, Vladimír SOUKUP a Jan KRATĚNA. *Lázně Jeseník a okolí*.

KLEMENSOVÁ, Tereza. *Zeměpisné názvy v pohraničí po roce 1945 na příkladu okresu Jeseník*.

MAZURA, Vítězslav a Jaromír LATNER. *Lázně Jeseník. Prameny a pomníčky*.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*.

U pomístních jmen počestěných pomocí překladu jsem využila dva slovníky:

Německo-český, česko-německý studijní slovník.

SIEBENSCHIN, Hugo. *Německo-český slovník: Deutsch-tschechisches Wörterbuch*.

4.1 Studované obce na Jeseníku

4.1.1 Česko-německé vztahy na Jeseníku

Pojmem Jesenícko je označována oblast nejbližšího podhůří Hrubého Jeseníku. Zpravidla je však synonymem pro okres Jeseník (dříve okres Frývaldov), ležící na samém severu Olomouckého kraje, v přímém sousedství s Polskem¹³⁹. Již ve 4.–6. století v této oblasti pravděpodobně žili Slované. K první významné kolonizaci však došlo až ve století 13., a to německými kolonizátory pozvanými vratislavským biskupstvím¹⁴⁰. S počátečním rozvojem hutnictví a hornictví byla zakládána také dnešní města Zlaté Hory (německy *Zuckmantel*), Javorník (*Jauernig*), Vidnava (*Weidenau*) či Jeseník (*Freiwaldau*). V 16. století se stalo novým hlavním zdrojem obživy plátenictví. Jesenícko se nevyhnulo ani konfliktům jako byly husitské války, třicetiletá válka a prusko-rakouské války. Spolu s Šumperskem navíc nechvalně proslulo čarodějnickými procesy v 17. století, trvajících více než šedesát let. Situace v okrese Jeseník se výrazně zlepšila až v 19. století s rozkvětem obchodu s textilem a kamenem a s vodoléčbou Vincenze Priessnitze¹⁴¹.

¹³⁹ Brachtl – Growka – Kaňovský 1997, s. 6.

¹⁴⁰ Petrák – Šmíd In: Jesenícko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku 1948, s. 107.

¹⁴¹ Knopp 2004, s. 285–286.

Jesenicko jakožto oblast Sudet¹⁴² bylo v minulosti silně germanizováno, Novák dokonce okres Jeseník označil za baštu německví a nacismu¹⁴³. I přes odchod Němců po 1. světové válce a současné přistěhování československých osídlenců se při sčítání obyvatelstva v roce 1921 hlásilo 99 % obyvatel všech mapovaných pohraničních regionů k německé národnosti. Platilo to i pro okres Jeseník, kde žila pouze 2% česká menšina¹⁴⁴. Krátce před německou okupací Čech, Moravy a Slezska v roce 1939 „žilo v okrese Frývaldov 71 717 obyvatel, z toho pouze 2 703 národnosti československé“¹⁴⁵. Situace se proměnila až po 2. světové válce, kdy došlo nejprve k tzv. divokému a posléze organizovanému odsunu německého obyvatelstva a současně k osídlování pohraničních oblastí československým osazenstvem. Jeseník měl ještě koncem května 1945 „úplně německý ráz, všude německé nápisy, česky se zde nemluvílo a nacističtí zločinci se pohybovali zcela volně“¹⁴⁶. To se změnilo již následujícího měsíce, kdy začala československá správa vyhlášovat řadu protiněmeckých opatření. Jak píše Knopp, německé obyvatelstvo bylo roztrženo do pěti kategorií dle věku, zaměstnání a zdravotního stavu. Přibližně tisíc osob bylo umístěno do internačních táborů, které se nacházely například v dnešním Jeseníku, Javorníku či Zlatých Horách¹⁴⁷. Většiny obyvatel německé národnosti se však týkal odsun – do konce roku 1946 bylo odsunuto více než 53 000 Němců¹⁴⁸. „Přes tento úbytek zůstávalo ještě v okrese Frývalov přes 5 tisíc Němců, z nichž zhruba polovina měla být odsunuta a druhá polovina měla zůstat z důvodu, že šlo o nepostradatelné specialisty pro místní závody, rodinné příslušníky těchto specialistů nebo manželské partnery ze smíšených manželství“¹⁴⁹.

První etapa nového osídlování trvala do října 1945, „v té době přišlo do pohraničí nejvíce osídlenců, převážně neorganizovaně, živelně a obsadili nejlepší a nejbohatší usedlosti“¹⁵⁰. Druhá etapa již probíhala řízeně na základě dekretů o vlastnictví půdy. Cílem třetí etapy, od léta 1946 do podzimu 1947, bylo dosídlit nejvzdálenější

¹⁴² Sudety označují území v českých zemích, jež byla v minulosti většinou osídlena Němci. Ve stejném smyslu se užívá i termín pohraničí, které je však na rozdíl od Sudet kompaktním územím podél celých státních hranic. Wiedemann 2016, s. 28.

¹⁴³ Novák In: Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku 1948, s. 50.

¹⁴⁴ Káňa 1976, s. 21.

¹⁴⁵ Slezák In: Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku 1948, s. 5.

¹⁴⁶ Novák In: Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku 1948, s. 49.

¹⁴⁷ Knopp 2004, s. 75–87.

¹⁴⁸ Káňa 1976, s. 54.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Čapka – Slezák – Vaculík 2005, s. 49.

pohraniční oblasti a zaměřit se na průmysl¹⁵¹. Jak píše Macháček¹⁵², do pohraničí přicházeli hlavně lidé z Hané, Slovácka nebo z Ostravska. V následujícím roce žilo v okrese celkem asi 35 000 obyvatel. Zdánlivě vysoké číslo se však ani zdaleka nepřiblížilo počtu téměř 72 000 obyvatel žijících v okrese před válkou¹⁵³. Jak upozorňuje Klemensová¹⁵⁴, noví osídlenci neměli ke kraji pevnější vazby, rychle přicházeli na mnohdy komplikovaný život v hornatém pohraničí a řada z nich proto ve druhé polovině 20. století odcházela do více industrializovaných oblastí. Pohled na česko-německé soužití se velmi proměnil po revoluci v roce 1989, kdy došlo k navázání kontaktů s původními německými obyvateli¹⁵⁵. Zájem o historii této bývalé sudetské oblasti se dodnes promítá v řadě literárních děl a od roku 2016 dokonce v pořádání festivalu Im Zentrum/V centru českými a německými umělci¹⁵⁶.

4.1.2 Bílá Voda

Nejsevernější obcí okresu Jeseník je Bílá Voda (německy *Weißwasser*), známá zejména komplexem budov z první poloviny 18. století, jež sloužily jako piaristická kolej místního gymnázia¹⁵⁷. O založení gymnázia se zasloužil olomoucký kanovník Jakub Arnošt z Lichtenštejna, jehož cílem bylo podpořit v tomto regionu vzdělávání a zejména rekatolizaci ohroženou slezským protestantismem. Roku 1876 se budovy staly na dvacet let sídlem řádových sester vyhnaných z Vratislavy. Nejvíce řeholnic v Bílé Vodě pobývalo v 50. letech minulého století, kdy byly do obce násilně internovány převážně starší a již nepracující sestry ze zrušených ženských klášterů. Bohatou historii má i místní zámek postavený roku 1690 Lichtenštejny, který mnohokrát měnil majitele. Dnes slouží jako psychiatrická léčebna¹⁵⁸. V blízkosti obce se nacházely dnes již zaniklé osady Jedlovec (*Tannzapfen*) a Růženec (*Rosenkranz*).

4.1.3 Česká Ves

První zmínka o obci Česká Ves (německy *Böhmischdorf*) pochází z roku 1416. Mnoho let byla součástí sousedního Jeseníku, osamostatnila se až v roce 1990.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Macháček 2016, s. 34.

¹⁵³ Slezák In: Jesenícko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku 1948, s. 6.

¹⁵⁴ Klemensová 2021, s. 19–21.

¹⁵⁵ Procházka 2017, s. 28.

¹⁵⁶ Im Zentrum/V centru 2023.

¹⁵⁷ Brachtl – Growka – Kaňovský 1997, s. 24.

¹⁵⁸ Obec Bílá Voda 2011.

Koncem 15. století se v okolí České Vsi začalo těžit zlato, jak dokládá například název vrcholu Zlatý chlum. S příchodem horníků bylo potřebné zintenzivnit také zemědělství. Zatímco těžba zlata v 17. století skončila, zemědělstvím se obec živila nadále spolu s přádláctvím, lesnictvím a využíváním vodní energie k pohánění mlýnů, hamrů a katrů. Na druhou stranu řeka Bělá mnohokrát způsobila rozsáhlé povodně. Pro místní průmysl je dodnes velmi významná řetězárna založená roku 1894 na místě bývalého mlýna¹⁵⁹. Ke známým turistickým místům zde patří Čertovy kameny a rozhledna na Zlatém chlumu.

4.1.4 Javorník

Město Javorník (německy *Jauernig*) leží na severu okresu Jeseník na severovýchodních svazích Rychlebských hor. První zmínka o něm se nachází v listině vidnavského fojtství z roku 1291¹⁶⁰. Město dvakrát zasáhl ničivý požár, v letech 1576 a 1825. Největšího rozvoje se mu naopak dostalo v 18. století zásluhou vratislavského biskupa Gotharda Filipa Schaffgotsche a skladatele Karla Ditterse z Dittersdorfu, který pobýval na zámku Jánský vrch v centru města. Zámek sloužil jako letní sídlo vratislavských biskupů a dodnes je spolu s řadou turistických tras v Rychlebech vyhledávaným turistickým cílem¹⁶¹. Součástí města Javorník jsou vesnice Travná (německy *Krautenwalde*, do r. 1948 Krutvald) a Zálesí (německy *Waldeck*, do r. 1948 Valdek) jihozápadně od Javorníku a Bílý Potok (německy *Weißbach*) a Horní Hoštice (*Ober-Gostitz*) severozápadně od města¹⁶².

4.1.5 Stará Červená Voda

Stará Červená Voda (německy *Alt-Rothwasser*) patřila k nejvýznamnějším obcím spadajícím pod vidnavské fojtství. Pod latinským názvem *Ruffa aqua* se o ní píše již v listině vratislavského biskupství z roku 1266. Kolonizace zde však nebyla úspěšná. Pozornost obec získala až v 16. století díky rozsáhlým lesům vhodným k těžbě dřeva. Negativně ji poznamenala třicetiletá válka a posléze rozdělení obce mezi tři majitele, jež bylo předzvěstí budoucího rozdělení obce na části Stará Červená Voda, Nová Červená Voda a Dolní Červená Voda. Po krátkém rozkvětu ve 20. a 30. letech 20. století přinesla těžkosti druhá světová válka, která, především kvůli těsné

¹⁵⁹ Macháček – Janas 2016, s. 13–106.

¹⁶⁰ Rujbr In: Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku 1948, s. 120.

¹⁶¹ Město Javorník 2010, s. 5.

¹⁶² Brachtl – Growka – Kaňovský 1997, s. 23–24.

blízkosti německé hranice, způsobila rozpory mezi místními obyvateli. V tomto období také byly v oblasti zřízeny tři zajatecké tábory¹⁶³.

4.1.6 Zlaté Hory

K založení města Zlaté Hory (německy *Zuckmantel*) došlo pravděpodobně již v roce 1222. Vzhledem ke své poloze na zemské hranici mezi Slezskem a Moravou se stalo předmětem sporů mezi vratislavským biskupstvím a moravskými knížaty. Dnešní název města odkazuje k těžbě zlata – ložiska zlaté rudy byla objevena již na počátku 13. století, největšího rozkvětu dosáhlo dolování v 16. století pod správou biskupa Jana IV. Thurza. K úpadku naopak došlo během třicetileté války, v období čarodějnických procesů a morové epidemie a následně během slezských válek. Nespokojenost obyvatelstva vyvrcholila v revolučním roce 1848 ozbrojenými konflikty. Po zrušení poddanství říšským sněmem město až do počátku 20. století prosperovalo díky industrializaci a rozvoji kamenictví. V roce 1948 došlo k přejmenování města Cukmantl na Zlaté Hory¹⁶⁴. Součástí města jsou dnes osady Horní Údolí (německy *Obergrund*), Dolní Údolí (*Niedergrund*), Rejvíz (*Reihwiesen*), Ondřejovice (*Endersdorf*), Rožmitál (*Rosenthal*) a Salisov (*Salisfeld*).

4.2 Anoikonymie Jesenicka

Jak píše Klemensová¹⁶⁵, nejstarší pomístní jména na Jesenicku byla pravděpodobně slovanská (řeky Bělá a Staříč) a před slovanská (řeka Oppa, dnes Opava). S německou kolonizací pak rychle převažovala německá jména, avšak „vývoj pomístních jmen je možné podrobněji a soustavněji sledovat až od 18. století, tedy po vzniku tereziánského a josefského katastru a na základě archivních map vzniklých v rámci vojenského mapování či v mapách stabilního katastru“¹⁶⁶. Dvojjazyčné názvy lze dle Klemensové¹⁶⁷ pozorovat v souvislosti s osídlováním po 1. světové válce a také na turistickém značení, které díky spolupráci Moravskoslezského sudetského horského spolku (MSSGV) a Klubu československých turistů (KČST) obsahovalo česká i německá pojmenování, jak dokládá Glonek¹⁶⁸.

¹⁶³ Macháček 2016, s. 9–27.

¹⁶⁴ Joanidis 2004, s. 8–59.

¹⁶⁵ Klemensová 2021, s. 55–56.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 56.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 57.

¹⁶⁸ Glonek 2019, s. 279.

K výrazné změně souboru pomístních jmen na Jesenicku došlo po 2. světové válce. Snahy o vyřazení německých místních a pomístních jmen a jejich změnu do českého jazyka projevil Okresní národní výbor Jeseník dle Ranocha¹⁶⁹ již na podzim roku 1945. Svůj soupis výbor nabídl komisi pod vedením Vojenského zeměpisného ústavu, která provedla revizi pomístních jmen téměř v celém okrese Jeseník v letech 1946–1947¹⁷⁰. Petrák a Šmíd pak v roce 1948 píše: „Přiznám se s největší radostí, že dosud nikdy jsem nepsal o Jeseníkách s takovou chutí, jako právě nyní. [...] Už nikdy nepojedeme do Gräfenberka, ale do Lázní Jeseník, už nikdy nenavštívíme Frývaldov, ale Jeseník“¹⁷¹. Na činnost názvoslovné komise navázala v roce 1951 další názvoslovná komise ustanovená ministerstvem stavebního průmyslu. V jejím čele byl do roku 1957 Vladimír Šmilauer, podle kterého bylo v okrese Jeseník nově vytvořeno 270 ze 300 jmen¹⁷². Tomu však neodpovídá rozsáhlý soupis pomístních jmen vydaný v jednom z čísel Přírodovědeckého sborníku ostravského kraje, z něž je patrné, že velmi často došlo k počeštění pomocí alespoň částečného překladu¹⁷³. Jména německého původu mohla být zachována v případech hradů a zřícenin (příklady viz kapitola 5.5).

Významnou část pomístních jmen okrese Jeseník tvoří názvy pramenů v Lázních Jeseník a okolí. Většinu z nich nechali jako poděkování za léčbu postavit v místech vývěrů lázeňští pacienti. Po 2. světové válce bylo mnoho pramenů zničeno a na příkaz nového československého vedení lázní došlo k odstranění německých nápisů na deskách a udělení českých názvů profesorem Fialou. V 60. letech byly některé prameny obnoveny Československými státními lázněmi, nikoli však v původní podobě. O tu se od 90. let snaží Lesy ČR, vedení Lázní Jeseník i nadšení jednotlivci¹⁷⁴.

Samotný název Jesenicko vychází z názvu města Jeseník, které bylo pojmenováno podle oronyma Jeseníky¹⁷⁵, používaného pro souhrnné označení pohoří Hrubý Jeseník a Nízký Jeseník. Jak upozorňuje Lutterer¹⁷⁶, vývoj oronyma Jeseníky – Jeseník je složitý, a to zejména proto, že není jasné, zda je Jeseník původním názvem

¹⁶⁹ Ranocha In: Jesenicko: sborník okrese Jeseník ve Slezsku 1948, s. 74.

¹⁷⁰ Orlík In: Přírodovědecký sborník ostravského kraje 1952, s. 261.

¹⁷¹ Petrák – Šmíd In: Jesenicko: sborník okrese Jeseník ve Slezsku 1948, s. 107.

¹⁷² Šmilauer 1957, s. 260–277.

¹⁷³ Orlík In: Přírodovědecký sborník ostravského kraje 1952, s. 261.

¹⁷⁴ Jesenické prameny 2019.

¹⁷⁵ Hosák – Šrámek 1970, s. 226.

¹⁷⁶ Lutterer 1982, s. 133.

a *Gesenke* jeho německou variantou, nebo je naopak původním názvem právě *Gesenke*, překládané jako „sníženina“ (z něm. *senken* „klesnout, snížit“). Základ oronyma je pravděpodobně v názvu města *Gesenke*, později *Gesenek*, jež se nacházelo poblíž dnešního Vrba pod Pradědem. Pohoří s názvem *Gesenck* je pak uvedeno na Komenského mapě Moravy vydané roku 1627¹⁷⁷. Nepodloženou variantou je i možné historické pokračování řeckého jména *Askiburgion oros*, které by bylo možné přeložit jako „jesenné“ nebo podle Joanidise¹⁷⁸ „zamračené“ hory. Město Jeseník se v dokladu z roku 1267 nazývalo Vriwald, odtud německé varianty *Freiwald*, *Freienwald*¹⁷⁹, *Freyenwalde*, *Freywalde*, *Freywald*, *Freywaldau* a další¹⁸⁰, vycházející z „něm. im *freien Walde*, osada založena „ve volném, svobodném lese“¹⁸¹. Jak píše Lutterer, v češtině se postupně používaly výrazy *Fryvald*, *Frajvald*, *Freiwaldow* a nakonec *Frývaldov*, který městu zůstal až do roku 1947¹⁸².

4.2.1 Anoikonymie Jesenicka ve studiích Terezy Klemensové

Toponomastice s důrazem na anoikonymii pohraničních oblastí se věnuje Tereza Klemensová, která pro svůj výzkum zvolila především Jesenicko. Téma podrobně zpracovává ve své disertační práci a rovněž v publikaci *Zeměpisné názvy v pohraničí po roce 1945 na příkladu okresu Jeseník*, jež z disertační práce vychází.

V uvedené publikaci Klemensová zpracovává toponymii „pouze ve vybraných obcích, a to ve městě Jeseník (Jeseník s místní částí Lázně Jeseník a osadami Dětrichov a Bukovice), v obci Lipová-lázně (Dolní Lipová, Horní Lipová) a v osadách Rejvíz, Horní Údolí a Dolní Údolí“¹⁸³. Ačkoli to autorka explicitně neuvádí, jedná se o obce s poměrně velkou rozlohou, s níž je možné předpokládat také vysoký počet toponym. Co se týče anoikonym, zpracovávala Klemensová jak jména s německým ekvivalentem, tak jména pouze česká. Velmi významnou část anoikonym tvoří prameny v Lázních Jeseník a okolí, především na katastru města Jeseník (42 anoikonym ze 118¹⁸⁴), a oronyma, jelikož je Jesenicko hornatou oblastí.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 133–134.

¹⁷⁸ Joanidis 2004, s. 8.

¹⁷⁹ Lutterer 1982, s. 133.

¹⁸⁰ Hosák – Šrámek 1970, s. 225.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 225–226.

¹⁸² Lutterer 1982, s. 133.

¹⁸³ Klemensová 2021, s. 40.

¹⁸⁴ Dle výsledků Klemensové 2021, s. 233–242.

Ve své práci jsem se taktéž snažila vybrat katastry obcí s co nejvyšším výskytem anoikonym, aby byl vzorek pomístních jmen dostatečně reprezentativní a bylo možné z něj vyvodit obecnější závěry. Na základě tohoto přístupu jsem zvolila jedno území shodné s Klemensovou – jedná se o katastr města Zlaté Hory. Zde ovšem Klemensová zpracovává pouze k. ú. Dolní Údolí, Horní Údolí a Rejvíz, zatímco můj výzkum zahrnuje rovněž k. ú. Zlaté Hory v Jeseníkách a Ondřejovice v Jeseníkách (celkem 11 ze 40 mnou vyhledaných pomístních jmen na území katastru obce Zlaté Hory). Na totožně zvolených k. ú. jsou některá jména vykládána shodně, jak dokazují citace u konkrétních anoikonym. V jiných případech jména vykládám alespoň částečně odlišně (např. *Malé mechové jezírko*, *Velké mechové jezírko*, *Žárny vrch*) či používám více variant názvů (např. *Plešivec – Lysý vrch*, *Žárny vrch – Žár*).

5 Glosář pomístních jmen

5.1 Hydronyma

B

Bělá – Biela Fluss

- řeka, katastr Česká Ves a další
- rebohemizace
- čistá průzračná řeka se světlým kamenitým nebo oblázkovým dnem¹⁸⁵

Bílý potok – Weissbach

- potok, katastr Bílá Voda
- překlad úplný
- *weiß* = bílý, čistý (Německo-český slovník, s. 535)

Č

Čeňkův pramen – Vincenz Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- pramen vybudovaný na počest druhorozeného syna Vincenze Priessnitze (Abt, s. 203), Vincenz = Čeněk

Černá Opava – Schwarze Oppa (původně Weisse Oppa)

- potok, katastr Zlaté Hory a další
- překlad úplný
- *schwarz* = černý (Německo-český slovník, s. 399), *Oppa* = indoevropsky voda (Klemensová, s. 251)

Černý potok – Schwarzwasser

- potok, katastr Stará Červená Voda, Černá Voda
- překlad úplný
- *schwarz* = černý (Německo-český slovník, s. 399)

¹⁸⁵ Malenínská In: Olivová-Nezbedová 1995, s. 296.

Červenka – Rothwasser

- potok, katastr Javorník
- překlad částečný
- *rot* = červený (Německo-český slovník, s. 367)

Červený potok – Luckwasser/Luchwasser Bach

- potok, katastr Stará Červená Voda
- nové jméno
- objevují se varianty s „*Luck-*“ – zde je možné odvození od *Lücke* = skulina, štěrbina, trhlina; a „*Luch-*“ – snad z *Luchs* = rys (Siebenschein, s. 802)

Červený potok – Rothwasser Bach

- potok, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- hydronymum *Rothwasser* je v mapách užíváno pro část toku v centrální části obce, varianty *Luckwasser/Luchwasser Bach* pak pro část severní

D

Diamantový pramen – Diamanten Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- ?

F

Finský pramen – Finnische Quelle (finsky Suomen Lähde)

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- pramen vybudovaný finským zemským kancléřem Adolfem Lindenbergem; na původní desce se nacházel jak německý, tak finský název (Abt, s. 209)

H

Hoštický potok – Goss Bach

- potok, katastr Javorník

- názvukové jméno
- podle obce Hoštice, německy *Gostitz*
- v nejstarších pramenech nesla obec název Hostečná/Gostečná („pohostinná ves“), z něhož vychází německá varianta *Gostitz* počestěná na Hoštice¹⁸⁶

J

Javornický potok – Jauernig Bach

- potok, katastr Javorník
- překlad úplný
- podle města Javorník, německy *Jauernig*
- latinská podoba jména města byla *Jawirnik*, z přídavného jména „javorný“, tedy „les, vrch, místo s javory“¹⁸⁷

Jelení koupel – Hirschbad Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad částečný
- název je odvozen od pověsti, podle níž chodil mladý Vincenz Priessnitz pozorovat srnu, která si ve studánce léčila zraněnou nohu a která ho inspirovala k léčení pomocí vody (Mazura, Latner, s. 30)

Jitřní pramen (původně Český pramen) – Böhmische Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- nové jméno
- pramen byl původně pojmenován podle českých lázeňských pacientů, kteří jej nechali vybudovat; až roku 1946 byl přejmenován na Jitřní – při obnově turistických značek se u něj totiž ráno začínalo a u Večerního pramene se končilo (Abt, s. 191)

K

Kopřivový potok – Nessel Bach

- potok, katastr Stará Červená Voda

¹⁸⁶ Hosák – Šrámek 1970–1980, s. 284.

¹⁸⁷ Lutterer 1982, s. 132.

- překlad úplný
- pravděpodobně podle výskytu kopřiv, *Nessel* = kopřiva (Německo-český slovník, s. 312)

L

Lubina – Göbel Bach (též Gebel Bach)

- potok, katastr Česká Ves
- nové jméno
- český název je odvozen ze slova *lub* = lýko, dřevěný kryt mlýnských kamenů, (Rejzek, s. 351); v německém názvu je využito osobní jméno Göbel (nebo Gebel)

M

Malé mechové jezírko – Kleiner Seeteich/Kleiner Sühnteich

- rašeliništní jezírko, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- první německá varianta vychází ze slov *See* = jezero, moře, *Teich* = rybník; druhá varianta je podle pověsti o odčinění hříchů, *Sühne* = pokání (Klemensová s. 252)

Meklenburský pramen – Mecklenburger Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- výstavbu pramene financoval vévoda Friedrich Franz IV. von Mecklenburg-Schwerin; po 2. světové válce byl přejmenován na Severský, v 90. letech opět na Meklenburský (Abt, s. 206)

Močály – Moosbruch

- bažina, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- *Moos* = mech, *Bruch* = slatina, močál (Klemensová, s. 253)

Myslivecký pramen – Jäger Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- *Jäger* = myslivec, lovec (Německo-český slovník, s. 231)

Myslivecký pramen – Jäger Quelle

- pramen, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Jäger* = myslivec, lovec (Německo-český slovník, s. 231)

N

Německý pramen – Deutsche Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- pravděpodobně podle národnosti pacientů, jak bylo u názvů pramenů obvyklé

O

Olešnice – Goldbach

- potok, katastr Zlaté Hory, Mikulovice
- nové jméno
- český název podle olšového porostu, německý podle rýžování zlata (*Gold* = zlato) (Klemensová, s. 253)

P

Pramen Pokroku – Vorwärts Quelle

- pramen, katastr Stará Červená Voda
- překlad částečný
- pramen byl vybudován v roce 1848 a jeho název odkazuje k naději v lepší budoucnost (Abt, s. 217); *vorwärts* = kupředu, dopředu, vpřed (Siebenschein, s. 640)

Priessnitzův pramen – Priessnitz Quelle

- pramen, katastr Česká Ves

- překlad úplný
- pramen je pojmenován nikoli podle samotného Vincenze Priessnitze, nýbrž podle jeho předků, avšak v roce 1899 byl ku příležitosti stého výročí narození Vincenze Priessnitze obnoven (David, Soukup, Kratěna, s. 25)

Přátelství – Freundschafts Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad částečný
- *Freundschaft* = přátelství (Německo-český slovník, s. 164)

R

Račí potok – Krebs Bach

- potok, katastr Javorník
- překlad úplný
- *Krebs* = rak (Německo-český slovník, s. 258)

Ripperův pramen – Ripper Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- na počest zetě Vincenze Priessnitze, Johanna Rippera (Abt, s. 175)

S

Schindlerův pramen – Schindler Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- na počest lékaře a podnikatele Josefa Schindlera, po 2. světové válce byl přejmenován na Slezský pramen, v 90. letech získal zpět svůj název původní (Mazura, Latner, s. 13)

Sourozenecký pramen – Geschwister Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný

- údajně pramen nechali vybudovat Priessnitzovi potomci po jeho úmrtí (Abt, s. 231); *Geschwister* = sourozenci (Německo-český slovník, s. 185)

Svornosti – Quelle der Eintracht

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad částečný
- pramen vybudovaný jako poděkování pacientem Wilhelmem von Caracciolo; po 2. světové válce byl přejmenován na Svatební pramen, návrat k původnímu jménu nastal společně s renovací v 80. letech (Abt, s. 250); *Eintracht* = svornost (Německo-český slovník, s. 129)

Š

Štýrský pramen – Steirische Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- název pravděpodobně vychází z původ návštěvníků lázní, kteří nechali pramen vybudovat; po 2. světové válce byl změněn na Hanácký pramen a po roce 2000 opět na původní variantu (Abt, s. 211)

T

Tůňka – Ferro Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- nové jméno
- pramen byl pravděpodobně vybudován v roce 1842 jako Regenhart Quelle podle pacienta Aloise Regenharta, později dostal název podle lékaře Ferra, nový název Tůňka vznikl po 2. světové válce (Abt, s. 236)

V

Večerní pramen – Altman's Quelle (též Hosanu Quelle)

- pramen, katastr Česká Ves
- nové jméno
- pramen nechal na počest Vincenze Priessnitze, jakožto dobrodince starců, postavit baron von Ujházy; roku 1901 byl podle lékaře Johanna Hosanu

přejmenován na Hosanu Quelle; roku 1946 na nynější název Večerní pramen (viz Jitřní pramen) (Abt, s. 196–198)

Velké mechové jezírko – Großer Seeteich/Grosser Sühnteich

- rašelinné jezírko, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- první německá varianta vychází ze slov *See* = jezero, moře, *Teich* = rybník; druhá varianta je podle pověsti o odčinění hříchů, *Sühne* = pokání (Klemensová s. 256)

Vídeňský pramen – Wiener Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- podle vídeňského pacienta Josefa Fehlmayera, po 2. světové válce byl přejmenován na Moravský pramen (Abt, s. 240), po roce 1989 mu byl navrácen původní název (Mazura, Latner, s. 27)

Z

Zapomenutý pramen – Stöhr Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- nové jméno
- německý název dle vlastníka pozemku Johanna Stöhra (Abt, s. 333)

Zlatý potok – Gold Bach

- potok, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- podle těžby zlata, *Gold* = zlato (Německo-český slovník, s. 195)

Zlatý pramen – Gold Quelle

- pramen, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- po 2. světové válce byl přejmenován na Slovenský, po jeho obnovení v roce 2003 opět na Zlatý (Abt. s. 234–235)

Ž

Žlebník – Zündler Bach

- potok, katastr Česká Ves, Písečná
- nové jméno
- z osobního jména Zündler (počeštěle Zindler¹⁸⁸), odvozeného ze slovesa *zünden* = zapálit, zažehnout (Německo-český slovník, s. 561)

5.2 Oronyma

B

Bělák – Reinelsteine

- vrchol, skalní útvar, katastr Česká Ves
- překlad částečný
- *rein* = čistý, jasný, *Stein* = kámen (Německo-český slovník, s. 358, 428)

Bezový vrch – Hollunder Kuppe

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- snad podle bezového porostu, *Holunder* = černý bez (Siebenschlein, s. 634)

Bílé kameny – Weisse Steine

- skalní útvar, výškový bod, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- pojmenování pravděpodobně vychází ze světlé barvy kamene, *weiß* = bílý (Německo-český slovník, s. 535)

Bílý kámen – Weisser Stein

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- pojmenování pravděpodobně vychází ze světlé barvy kamene, *weiß* = bílý (Německo-český slovník, s. 535)

¹⁸⁸ Macháček – Janas 2016, s. 56.

Biskupská kupa – Bischofskoppe

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- hora byla pojmenována podle tvaru připomínajícího biskupskou mitru nebo podle výhledu na téměř celé vratislavské biskupství¹⁸⁹, *Bischof* = biskup (Německo-český slovník, s. 87), *Koppe* = vrchol hory (Siebenschein, s. 735)
- na vrcholu stojí stejnojmenná rozhledna

Borůvková hora – Heidelkuppe

- vrchol, katastr Javorník
- překlad úplný
- podle výskytu borůvčí, *Heidelbeere* = borůvka, *Kuppe* = vrchol hory (Německo-český slovník, s. 208, 263)

Č

Černá hora – Schwarz Berg

- vrchol, katastr Česká Ves
- překlad úplný
- *schwarz* = černý, *Berg* = hora, kopec (Německo-český slovník, s. 399, 77)

Černý vrch – Schwarz Berg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad úplný
- *schwarz* = černý, *Berg* = hora, kopec (Německo-český slovník, s. 399, 77)

Čertovy kameny – Harrichstein

- skupina skal, katastr Česká Ves
- nové jméno
- dnešní název vychází z pověsti o vzniku místa, podle níž měl čert přenést skály z Křemenáče na Zlatý Chlum, ale nedokázal to a nechal je právě zde;

¹⁸⁹ Joanidis 2004, s. 332.

původní německý název byl odvozen ze jména majitele pozemků Vincenze Harricha (*Harrichstein* = „Harrichovy kameny“)¹⁹⁰

Čertovy kazatelny – Teufelskanzel

- skalní útvar, katastr Javorník
- překlad úplný
- *Teufel* = čert, ďábel, *Kanzel* = kazatelna (Německo-český slovník, s. 236, 448)

D

Divočák – Gross Ulmrich

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- nové jméno
- česká varianta může být odvozena od výskytu divokých prasat, německá snad z osobního jména Ulmrich

Dubový vrch – Eich Kuppe

- vrchol, katastr Javorník
- překlad úplný
- podle dubového lesa, *Eiche* = dub (Německo-český slovník, s. 120)

H

Hornické skály – Heckelstein

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- nové jméno
- *Häckel* = hornická bouda (Klemensová, s. 252)

Horský hřbet – Hohe Haus

- horský hřeben/hřbet, katastr Javorník
- nové jméno
- ?

¹⁹⁰ Markovičová In: Jesenický kulturní zpravodaj 1974, s. 15.

Hrubý Jeseník – Altvatergebirge (též Hohe Gesenke)

- pohoří, katastr Česká Ves a další
- nové jméno
- český název z oronyma Jeseníky (viz s. 32, 33), hrubý je použito ve starším významu veliký/vysoký; německá varianta podle hory Praděd (německy *Altvater*)

J

Jánský vrch – Johannesberg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad úplný
- z osobního jména Jan, německy Johann

Javorník – Jauersberg

- vrchol, katastr Bílá Voda
- překlad částečný
- podle města Javorník, viz s. 30

Jehlan – Habicht Berg

- vrchol, katastr Česká Ves
- nové jméno
- český název pravděpodobně podle tvaru vrcholu; německý název lze přeložit jako Jestřábí hora, *Habicht* = jestřáb (Siebenschlein, s. 582)

Jelení hora – Hirsch Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- podle výskytu jelenů, *Hirsch* = jelen (Klemensová, s. 252)

Jestřábí vrch – Habicht Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Habicht* = jestřáb (Siebenschlein, s. 582)

K

Kaliště – Hirschbad

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný
- *Hirsch* = jelen, *Bad* = lázeň, koupel (Siebenschein, s. 628, 188)

Kamenitý kopec – Stein Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Stein* = kámen (Německo-český slovník, s. 428)

Kazatelny – Predigerstühle

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- podle tvaru skalního útvaru na vrcholu, který tvarem připomíná kazatelnu, *Predigerstuhl* = kazatelna (Siebenschein, s. 184)

Klen – Wurzel Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- nové jméno
- snad podle výskytu hlubokokořenného javoru klene¹⁹¹, *Wurzel* = kořen (Německo-český slovník, s. 547)

Kohout – Hahnberg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný
- *Hahn* = kohout (Německo-český slovník, s. 201)

Koníček – Rössel Berg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný
- *Rössel* = koník, koníček (Siebenschein, s. 278)

¹⁹¹ Aas 1997, s. 106.

Kostelník – Kirchnerstein

- vrchol, skalní útvar, katastr Česká Ves
- překlad částečný
- *Kirchner* = kostelník (Siebenschein, s. 698)

Kostelní vrch – Kirch Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Kirche* = kostel (Německo-český slovník, s. 244)

Krajník – Scholzen Berg

- vrchol, katastr Česká Ves
- nové jméno
- český název vychází pravděpodobně z polohy vrcholu (na kraji) nad údolím, německý název snad z osobního jména Scholz

Kraví hora – Groß Kuh Berg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný
- *Kuh* = kráva (Německo-český slovník, s. 262)

L

Lázeňský vrch – Auf der Priessnitz

- horský hřeben, katastr Stará Červená Voda, Česká Ves
- nové jméno
- pravděpodobně podle nedalekých lázní, jejichž zakladatelem byl Vincenz Priessnitz

Liščí vrch – Fuchshübel

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Fuchs* = lišák, liška (Německo-český slovník, s. 166), *Hübel* je variantou slova *Hügel* = kopeček (Siebenschein, s. 381)

M

Maliník – Erdbeer Kuppe

- vrchol, katastr Bílá Voda
- překlad částečný (chybný)
- podle výskytu lesních plodů, *Erdbeere* = jahoda (Německo-český slovník, s. 140)

Měřice – Scheffel Berg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný
- *Scheffel* = měrice = míra na obilí, plošná míra (Siebenschein, s. 310)

O

Orlík – Urlichkuppe

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- názvukové jméno
- v německé variantě vrch s porostem javorů, *Urle* = nářeční označení pro javor klen (Klemensová, s. 56)

Orlí vrch – Urlenhubel

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- názvukové jméno
- v německé variantě vrch s porostem javorů, *Urle* = nářeční označení pro javor klen (Klemensová, s. 56)

Ovčácký vrch – Schäfer Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- pravděpodobně podle pastvy ovcí, *Schäfer* = pastýř, ovčák (Německo-český slovník, s. 376)

Ovčí vrch – Schaafberg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda

- překlad úplný
- pravděpodobně podle pastvy ovčí, *Schaf* = ovce (Německo-český slovník, s. 376)

P

Paseka – alter Hau

- vrchol, katastr Bílá Voda
- překlad částečný
- *Hau* = paseka, kácení, mýcení (Siebenschlein, s. 595)

Pěnkavčí vrch – Finken Kuppe

- vrchol, katastr Javorník
- překlad úplný
- pravděpodobně podle výskytu pěnkav, *Fink* = pěnkava (Siebenschlein, s. 494)

Písečník – Sand Berg

- hřeben, katastr Javorník
- překlad částečný
- podle těžby štěrkopísků¹⁹², *Sand* = písek (Německo-český slovník, s. 372)

Plešivec (též Lysý vrch) – Kahler Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- pravděpodobně podle dřívějšího odlesnění tohoto vrcholu, *kahl* = holý, plešatý (Klemensová, s. 253)

Přední Jestřábí – Geiersberg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- *Geier* = sup (Klemensová, s. 254)

Přední vrch – Gränz Berg/Grenz Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory

¹⁹² Česká geologická služba ©2003–2012.

- nové jméno
- podle polohy – v české variantě vepředu, v německé na hranici, *Grenze* = hranice, rozhraní (Siebenschein, s. 572)

Příčný vrch – Querberg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- podle strmého tvaru, *quer* = příčný (Klemensová, s. 254)

R

Rychlebské hory – Reichensteiner Gebirge

- pohoří, katastr Javorník a další
- překlad úplný
- z německého *Richlieb* < staroněmecké *Rīhhileiba* z *rīhhi* = vladař a *-leiba* = zbytek; druhou variantou je původ v apellativu *Reichenleben/Reichleben* = „bohaté místo“¹⁹³

S

Slídivý vrch – Katzengoldhübel

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- nové jméno
- český název podle těžby slídy, německý podle těžby pyritu, *Katzengold* = pyrit (Siebenschein, s. 686)

Sokolí vrch – Falken Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Falk* = sokol (Německo-český slovník, s. 150)

Solný vrch – Salz Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný

¹⁹³ Hosák – Šrámek 1970–1980, s. 404.

- *Salz* = sůl (Německo-český slovník, s. 372)

Spálený vrch – Brandkuppe

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad částečný
- *Brand* = požár, oheň (Německo-český slovník, s. 92)

Stará hora – Alten Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- hora, kde dlouho probíhala těžba (tzv. oblast Starohoří)¹⁹⁴, *alt* = starý (Klemensová, s. 255)

Strážisko – Reh Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- nové jméno
- český název podle polohy u místní části Strážovice, dříve Srncov¹⁹⁵; *Reh* = srnec, srna (Siebenschein, s. 245)

Strážný vrch – Wachhübel

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Wache* = stráž, hlídka, strážník, strážnice (Německo-český slovník, s. 525)

Strmý vrch – Tauchgrund Kuppe

- vrchol, katastr Javorník
- nové jméno
- strmost vrcholu může souviset s hloubkou údolí, *tauchen* = ponořit se, potopit se, *Grund* = údolí, dolina, hlubina, rokle (Siebenschein, s. 576, 432)

Stříbrník – Silber Berg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný

¹⁹⁴ Česká geologická služba ©2003–2012.

¹⁹⁵ Zlaté Hory 2023.

- *Silber* = stříbro (Německo-český slovník, s. 408)

Stříbrný vrch – Silber Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- *Silber* = stříbro (Německo-český slovník, s. 408)

Studniční vrch – Hirschbad

- vrchol, katastr Česká Ves
- nové jméno
- český název pravděpodobně vychází z velkého množství pramenů na jihovýchodním svahu kopce, německý název je odvozen od slov *Hirsch* = jelen a *Bad* = koupel, lázeň (Siebenschein, s. 628, 188)

Š

Špice – Spitz Berg

- vrchol, katastr Bílá Voda
- překlad částečný
- podle tvaru, *spitz* = špičatý (Německo-český slovník, s. 419)

Špičák – Spitz Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- podle tvaru, *spitz* = špičatý (Klemensová, s. 255)

Štít – Helm Berg

- vrchol, katastr Javorník
- nové jméno
- český název snad podle tvaru, vzhledem k poloze se ale mohlo jednat i o strategický vrchol pro obranu města – štít = část staré výzbroje¹⁹⁶, *Helm* = helma, přilba (Německo-český slovník, s. 210)

¹⁹⁶ Slovník spisovného jazyka českého.

T

Táborské skály – Taborfelsen

- hřbet/hřeben, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- snad podle táboření kovkopů v oblasti Starohoří

Travná – Krautenwälder Berg

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný
- podle polohy u obce Travná (*Krautenwald*)

U

Uhlířské údolí – Kohlgraben

- údolí, katastr Stará Červená Voda
- překlad částečný
- *Kohle* = uhel, uhlí, *graben* = rýt, kopat, *Graben* = příkop (Německo-český slovník, s. 250, 195)

U krmelce – Abicht Berg/Abbich Berg

- vrchol, katastr Stará Červená Voda
- nové jméno
- v německé variantě se může jednat o špatný přepis *Habicht* (jestřáb) nebo o vlastní jméno

V

Vysoký kámen – Hoher Stein

- vrchol, katastr Javorník
- překlad částečný
- podle výšky, *hoch* = vysoký (Německo-český slovník, s. 217)

Z

Zadní hora – Querberg

- vrchol, katastr Javorník
- nové jméno
- český název podle polohy, německý podle strmého tvaru, *quer* = příčný (Siebenschlein, s. 211)

Zámecký pahorek – Schosshübel

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný (chybný)
- vrchol byl nesprávně označován jako *Schlosshübel* (*Schloss* = zámek), správný název však byl *Schosshübel* (*Schoß* = klín) (Klemensová, s. 256)

Zámecký vrch – Schloss Berg

- vrchol, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- vrch, na němž stál hrad Edelštejn, *Schloß* = zámek (Klemensová, s. 256)

Zlatý chlum – Goldkoppe (dříve též Gold Berg)

- vrchol, katastr Česká Ves
- překlad částečný
- podle těžby zlata (viz s. 30), *Gold* = zlato (Německo-český slovník, s. 195); chlum = zalesněný kopec (Rejzek, s. 226)

Ž

Žárný vrch (též Žár) – Gluth Berg

- hřbet/hřeben, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- dříve pravděpodobně vyprahlé nebo vypálené místo (Klemensová, s. 256) nebo místo pálení uhlí, *Glut* = žár, žhavé uhlí (Siebenschlein, s. 566)

5.3 Agronyma

J

Johanka – Johannaburg

- polní trať, katastr Stará Červená Voda
- překlad částečný
- podle bývalé osady *Johannaburg*¹⁹⁷

K

Klínová stráň – Schoosshübel

- lesní pozemek, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- podle tvaru, *Schoß* = klín (Klemensová, s. 252)

M

Mechoviště – Moosbruch

- lesní pozemek, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- *Moos* = mech, *Bruch* = slatina, močál (Německo-český slovník, s. 94)

Mokřiny – Löschen Ried

- polní trať, katastr Stará Červená Voda
- překlad částečný
- *löschen* = hasit, vysát, vysušit; *Ried* = bažina, močál (Siebenschein, s. 801, 268) – název může odkazovat na snahu tuto lokalitu odvodnit za účelem zemědělského využití

N

Nad Opavou – In der Oppa

- lesní pozemek, katastr Zlaté Hory, Jeseník
- překlad částečný

¹⁹⁷ Růžková – Škrabal 2006, s. 215.

- území v blízkosti řeky Černá Opava, německy *Schwarze Oppa*

R

Růženec – Rosenkranz

- lesní pozemek, katastr Bílá Voda
- překlad úplný
- podle bývalé osady *Rosenkranz* = růženec (Siebenschin, s. 277)

S

Sklářské vrchy – Glasse Kamm

- lesní pozemek, katastr Javorník
- překlad částečný
- *Glas* = sklo, *Kamm* = horský hřeben (Siebenschin, s. 560, 676)

Svatý Antonín – St. Anton

- lesní pozemek, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- v blízkosti stávala do 50. let minulého století kaple sv. Antonína¹⁹⁸

U

U šišky – Tannzapfen (též am Zapfen)

- lesní pozemek, katastr Bílá Voda
- překlad částečný
- *Tannzapfen* = jedlová šiška (Siebenschin, s. 429)

Z

Zlodějské louky – Diebwiese

- pozemková trať, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- podle pověsti o krádeži dřeva, *Dieb* = zloděj, *Wiese* = louka (Klemensová, s. 256)

¹⁹⁸ Městské informační centrum Zlaté Hory 2023.

5.4 Hodonyma

H

Hlavní česká cesta – Waldweg

- cesta, katastr Zlaté Hory
- nové jméno
- *Wald* = les (Německo-český slovník, s. 528)

J

Jelení cesta – Hirschweg

- cesta, katastr Zlaté Hory
- překlad úplný
- cesta s výskytem jelenů, *Hirsch* = jelen (Klemensová, s. 252)

R

Rezonanční cesta – Brandweg

- cesta, katastr Zlaté Hory, Jeseník
- nové jméno
- český název je pravděpodobně odvozen od tzv. rezonančních smrků (Klemensová, s. 239); německý od *Brand* = oheň, vypálený (Siebenschein, s. 92)
- německému názvu odpovídá dnešní pojmenování dvou přilehlých lesních pozemků s totožným názvem Spálená

5.5 Ostatní jména

B

Biskupská kupa – Kaiser Franz Josef Warte

- rozhledna, katastr Zlaté Hory
- nové jméno

- český název podle vrcholu Biskupská kupa, na němž se rozhledna nachází; německý podle císaře Františka Josefa I. – rozhledna byla pojmenována na počest padesáti let jeho vlády¹⁹⁹

E

Edelštejn – Edelstein (též Edelstein Ruine)

- zřícenina hradu, katastr Zlaté Hory
- německé jméno
- *edel* = urozený, šlechtický, *Edelstein* = drahokam, šperk (Německo-český slovník, s. 119)

H

Hauerova kaple – Hauer Kapelle

- kaple, katastr Bílá Voda
- překlad úplný
- kapli nechal postavit obyvatel tehdejšího Jedlovce Hauer²⁰⁰, v překladu havíř (Siebenschlein, s. 596)

K

Kaple sv. Rocha – Rochuskapelle

- kaple, katastr Zlaté Hory
- překlad částečný
- postavena jako poděkování sv. Rochu, ochránci proti moru²⁰¹

Koberštejn – Koberstein

- zřícenina hradu, katastr Zlaté Hory
- německé jméno
- z osobního jména Kober (Klemensová, s. 252)

¹⁹⁹ Szymkowicz – Growka 2006, s. 32.

²⁰⁰ Obec Bílá Voda 2011.

²⁰¹ Městské informační centrum Zlaté Hory 2023.

L

Leuchtenštejn – Leuchtenstein

- zřícenina hradu, katastr Zlaté Hory
- německé jméno
- ve starých listinách je Leuchtenštejn (původně *Lichtenberg*) popisován jako pustý hrad²⁰², tedy možná z německého *lichten* = prosekat, prořídnout (Siebenschein, s. 790)

O

Opavská chata – Urlichsbaude

- bouda, katastr Zlaté Hory
- nové jméno
- podle polohy u toku Černá Opava (Klemensová, s. 232), respektive u hory Orlík (*Urlichkuppe*); *Baude* = bouda, chata (Siebenschein, s. 199)

P

Památník návštěvy císaře Josefa II. – Josephsstatue

- pomník, katastr Bílá Voda
- překlad částečný
- na počest návštěvy císaře Josefa II. v roce 1799²⁰³

Pustý zámek – Ödschloss

- pozůstatky hradu, katastr Javorník
- překlad úplný
- *öde* = pustý (Německo-český slovník, s. 320)

R

Reslův kříž – Grüneskreuz

- drobná sakrální stavba, katastr Javorník
- nové jméno

²⁰² Joanidis 2004, s. 343.

²⁰³ Obec Bílá Voda 2011.

- český název vychází z osobního jména Resl/Ressel
- kopci, na němž se kříž nachází, se říkalo Reslův kopec

Rozhledna Zlatý Chlum – Freiwaldauer Warte (též Goldkoppenwarte)

- rozhledna, katastr Česká Ves
- nové jméno
- český název podle polohy pod vrcholem Zlatý chlum, německý podle polohy nad městem Jeseník, *Freiwaldau* = Jeseník, *Warte* = strážní věž (Německo-český slovník, s. 654)

Rychlebský hrad – Burg Reichernstein

- zřícenina hradu, katastr Javorník
- překlad úplný
- původní název hradu není známý, dnešní název Rychlebský hrad je odvozen od oronyma Rychlebské hory (viz s. 51)

S

Sv. Antonín – Antonius Kapelle

- kaple, katastr Javorník
- překlad částečný
- kaple postavená roku 1896 je zasvěcena františkánskému mnichovi sv. Antonínovi²⁰⁴

Sviní kámen – Saustein

- balvan, katastr Stará Červená Voda
- překlad úplný
- podle kresby divoké svině (Abt, s. 274), *Sau* = svině, prase (Siebenschein, s. 299)

U

U tajného trápení – Geheimleiden Kapelle

- kaple, katastr Javorník

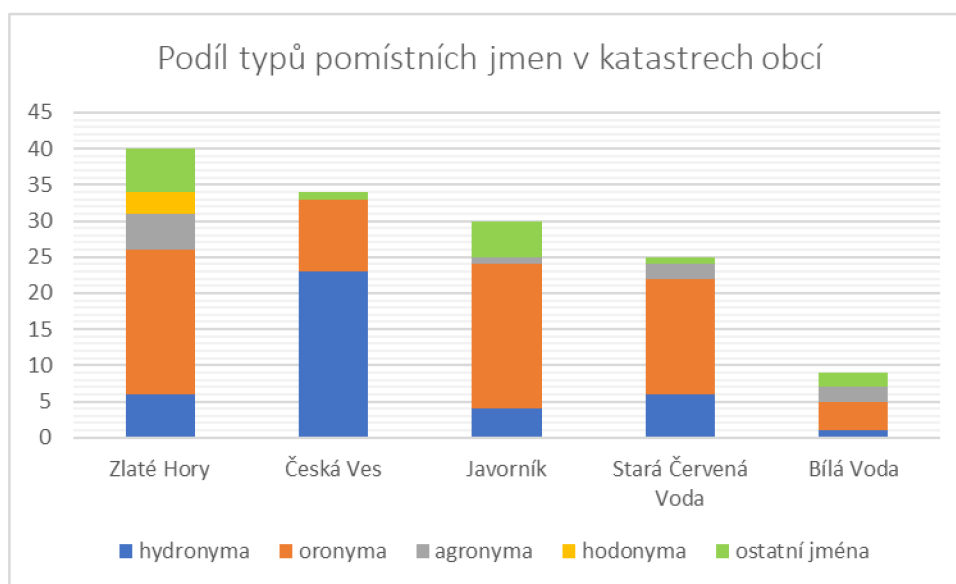
²⁰⁴ Městské informační centrum Javorník 2023.

- překlad částečný
- *geheim* = tajný, *Leiden* = utrpení, žal (Německo-český slovník, s. 175, 273)

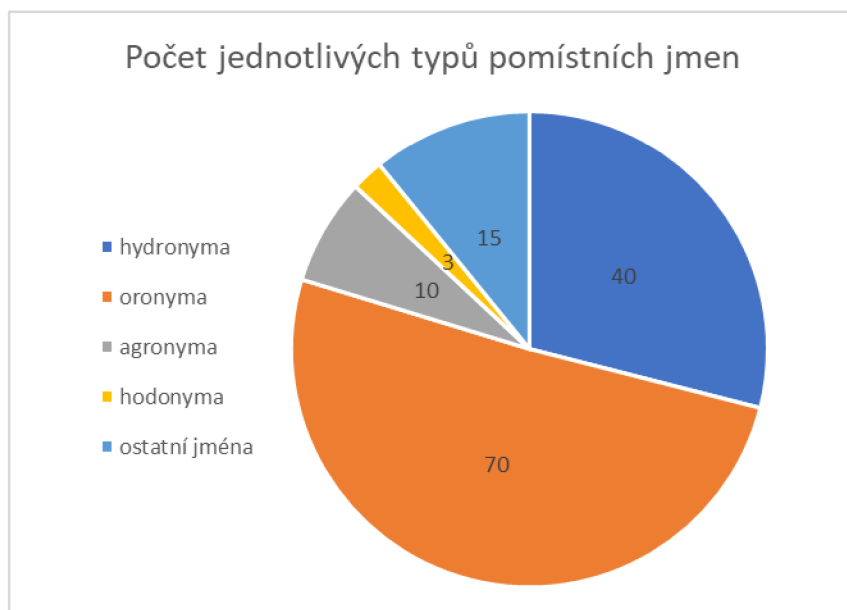
6 Závěr

Pomístní jména, tedy vlastní jména přírodních i člověkem vytvořených objektů, které jsou pevně fixována v krajině, prošla v pohraničních oblastech specifickým vývojem. S odsunem původního německého obyvatelstva po 2. světové válce bylo nutné soubor pomístních (a zejména místních) jmen zrevidovat, tedy nahradit jej jmény českými. Cílem práce bylo tuto zásadní proměnu ukázat na glosáři pomístních jmen vypsáných z katastrů pěti vybraných obcí na Jesenicku, respektive v okrese Jeseník, jimiž byly Bílá Voda, Česká Ves, Javorník, Stará Červená Voda a Zlaté Hory.

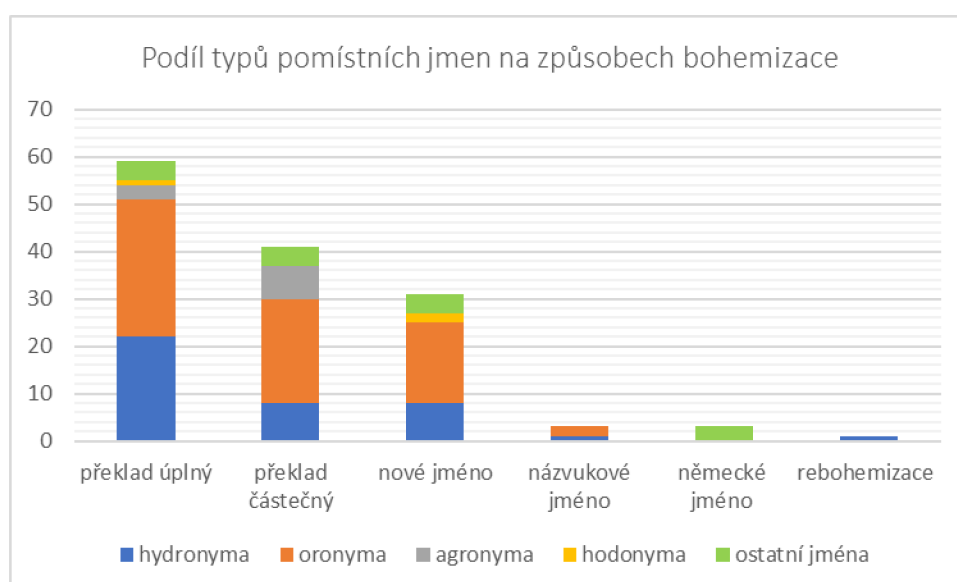
Glosář strukturovaný dle jednotlivých typů pomístních jmen (dále PJ) obsahuje celkem 138 jmen. Nejvíce PJ se nachází na katastru obce Zlaté Hory, a to 40 (29 %). Pouze 9 PJ (6,5 %) se mi naopak podařilo dohledat na katastru obce Bílá Voda, to je pravděpodobně způsobeno nejmenší rozlohou ze všech vybraných obcí. U zbývajících obcí byl počet PJ poměrně vyrovnaný – v České Vsi 34 PJ, v Javorníku 30 PJ a ve Staré Červené Vodě 25 PJ.

Jelikož je Jesenicko hornatou oblastí, tvořila přes polovinu všech PJ oronyma, jichž je v glosáři 70 (50,7 %). Poměrně vysoký počet, 40 (29 %), je i v kategorii hydronyma. Ta jsou ponejvíce zastoupena na katastru obce Česká Ves (23 hydronym), jež sousedí s Lázněmi Jeseník, které jsou velmi bohaté na výskyt pramenů. Nejméně PJ bylo naopak v kategoriích ostatní jména (15), agronyma (10) a hodonyma (3).

Způsoby bohemizace odpovídají obecnému trendu převahy překladu a tvorby nového jména. K úplnému překladu došlo u 59 PJ (42,8 %), částečně bylo přeloženo 41 jmen (29,7 %), dohromady byl tedy překlad využit v 72,5 % případů. Nové jméno bylo vytvořeno 31krát (22,5 %), a to poněkud více v případě oronym (17krát). Počestění pomocí názvukového jména proběhlo pouze třikrát, stejně tak ponechání německého jména, jež zůstalo ve všech třech případech zříceninám hradů. Rebohemizace se týkala pouze jediného hydronyma *Bělá*.

Glosář pomístních jmen nejen dokázal, že převažujícími typy bohemizace byly překlad a tvoření nových jmen. Pomístní jména také ukazují vývoj krajiny a sílící vlivy antropogenních faktorů – v mnou používaných historických mapách například ještě nejsou zaznačeny a pojmenovány objekty vytvořené až po 2. světové válce (např. rybník *Střední díly* v Javorníku), v mnoha případech také lesní pozemky či památné stromy (jak dokládá rovněž zmiňovaná publikace Klemensové). Některé objekty, zejména vrcholy, naopak mají pouze německý název, k němuž česká varianta neexistuje (například *Venus Berg* – „*Vemušina hora*“). Pozornost si jistě zaslouží i pomístní jména nestandardizovaná, která mohou snad ještě lépe než standardizované názvy postihnout jazykové návyky místních obyvatel a jejich vztah ke krajině. Na Jesenicku lze uvést známé výrazy „*Harikáče*“ (*Čertovy kameny*, *Harrichstein*) nebo „*Bišofka*“ (*Biskupská kupa*, *Bischofskoppe*).

Anotace

Příjmení a jméno autora: Konečná Klára

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Počešťování pomístních jmen po roce 1945 v obcích Bílá Voda, Česká Ves, Javorník, Stará Červená Voda a Zlaté Hory

Jméno vedoucího diplomové práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Počet znaků: 85 441

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 85

Klíčová slova: pomístní jména, glosář, počešťování, Jesenicko, pohraničí

Anotace diplomové práce:

Teoretická část práce charakterizuje toponomastiku, její funkci, vývoj a jednotlivé typy toponym s důrazem na pomístní jména (anoikonyma), jimž je věnována i praktická část práce koncipovaná formou glosáře. Glosář obsahuje celkem 138 pomístních jmen vypsaných z katastrů pěti obcí na Jesenicku. Jeho náplní je ukázat proměnu pomístních jmen po 2. světové válce v pohraničních oblastech, která spočívala v bohemizaci původně německých názvů.

Summary

Anoikonyms, proper nouns of mountains, water bodies, forests, or fields, are a very broad discipline. Their role is not only to name objects, they also have an important orienting function in the landscape, they tell about social and linguistic issues and historical circumstances. The set of anoikonyms in the Sudetes was necessary to change via bohemianization after the Second World War and the expulsion of Germans from Czechoslovakia.

The theoretical part of the thesis characterizes toponomastics, the study of toponyms, their function, development, and individual types of toponyms. Emphasis is placed primarily on anoikonyms, their types (hydronyms, oronyms, agronyms, hodonyms, and other names), methods of classification and, last but not least, on German anoikonyms and ways of their bohemianization. The practical part of the thesis has the structure of a glossary, which contains 138 anoikonyms from the cadastre of five municipalities in the Jeseník region: Bílá Voda, Česká Ves, Javorník, Stará Červená Voda, and Zlaté Hory. Its content is to point out the transformation of anoikonyms after the Second World War in border areas and the ways of bohemianization. The glossary contains the Czech and German variants of anoikonyms, type of objects, affiliation to the cadastre of the municipality, method of bohemianization, and etymological interpretation. The final statistics prove that the most common types of bohemianization include translation and creation of new names, this also corresponds to general trends. Oronyms were the most appeared (over 50 %), followed by hydronyms (29 %). The largest number of names were in the cadastre of the municipality of Zlaté Hory, the least, on the contrary, in the cadastre of the municipality of Bílá Voda. There is also great scope for future research into non-standardized place names that may well capture the language habits of local residents and their relationship to the landscape.

Seznam použité literatury

ABT, Lukáš. *Atlas jesenických pramenů a jiných drobných památek*. Druhé rozšířené vydání. Jeseník: Lukáš Abt, 2017. ISBN 978-80-270-1228-2.

AAS, Gregor. *Stromy: kapesní atlas: praktická příručka k určování evropských jehličnatých a listnatých stromů*. Praha: Slovart, 1997. Kapesní atlas. ISBN 80-7209-007-0.

BRACHTL, Zdeněk, Květoslav GROWKA, Alexandr KAŇOVSKÝ, Libor MALÝ a Jana SMAHELOVÁ. *Jesenicko*. Brno: Cesta, 1996. ISBN 80-85319-59-4.

ČAPKA, František, Lubomír SLEZÁK a Jaroslav VACULÍK. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005. ISBN 80-7204-419-2.

DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-425-6.

DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma: kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7464-843-4.

DAVID, Petr, Vladimír SOUKUP a Jan KRATĚNA. *Lázně Jeseník a okolí*. Praha: S&D, 1998. Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. ISBN 80-86050-20-3.

GLONEK, Jiří. *Na Jeseníky!: o putování jesenickými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-7053-327-7.

HANZALOVÁ, Libuše. Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*. 1975, roč. 16, s. 600–605.

HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Academia, 1980.

JOANIDIS, Sotiris. *Zlaté Hory v Jeseníkách: letopisy*. Zlaté Hory: Rula, 2004. ISBN 80-902929-4-1.

KÁŇA, Otakar. *Historické proměny pohraničí: Vývoj pohr. okr. Jeseník, Rýmařov, Bruntál a Krnov po r. 1945*. Ostrava, 1976.

KLEMENSOVÁ, Tereza. *Zeměpisné názvy v pohraničí po roce 1945 na příkladu okresu Jeseník*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2021. ISBN 978-80-7465-499-2.

KNOPP, Tomáš. *Předkládám na vědomí: Jesenícko 1945-1948*. Jeseník: Základní článek Hnutí Brontosaurus Ještěř, 2004. Cesta ke kořenům. ISBN 80-239-3590-9.

- KORANDA, Vítězslav. *Rozhledna na Zlatém chlumu u Jeseníku*. Jeseník: Městský úřad Jeseník, 1999.
- LÁBUS, Václav a Daniel VRBÍK. *Toponyma v krajině a možnosti jejich výzkumu*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2018. ISBN 978-80-7494-431-4.
- LÁBUS, Václav. Německé stopy v současné toponymii Jizerských hor. In: DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma: kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7464-843-4.
- LUTTERER, Ivan a Rudolf ŠRÁMEK. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje*. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2004. ISBN 80-7311-025-3.
- LUTTERER, Ivan, Milan MAJTÁN a Rudolf ŠRÁMEK. *Zeměpisná jména Československa: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje*. Praha: Mladá fronta, 1982. Malé encyklopedie (Mladá fronta).
- MACHÁČEK, Pavel a Roman JANAS. *600 let obce Česká Ves*. Česká Ves: obec Česká Ves, 2016. ISBN 978-80-270-1301-2.
- MACHÁČEK, Pavel. *750 let obce Stará Červená Voda*. Stará Červená Voda: obec Stará Červená Voda, 2016.
- MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-242-1.
- MALENÍNSKÁ, Jitka. K hydronymii Čech. In: OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.
- MALENÍNSKÁ, Jitka. Oronymie Čech. In: OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.
- MARKOVIČOVÁ, Libuše. Čertovy kameny. *Jesenický kulturní zpravodaj*. Jeseník: Okresní dům osvěty, 1974.
- MATÚŠOVÁ, Jana a Irena ŠVEHLOVÁ. *Historie názvoslovných komisí: 100 let zpracování geografických jmen na území dnešní České republiky*. Praha: Český úřad zeměměřičský a katastrální, 2018. ISBN 978-80-88197-06-5.
- MATÚŠOVÁ, Jana. *Německá vlastní jména v češtině*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-369-3.

- MATUŠOVÁ, Jana. Pomístní jména německého původu v Čechách. In: OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.
- MATUŠOVÁ, Jana. Poznámky k systémovým vztahům v anoikonymii jazykově smíšených oblastí. *Slovo a slovesnost*. 1994, roč. 55, s. 287–294
- MAZURA, Vítězslav a Jaromír LATNER. *Lázně Jeseník: prameny a pomníčky*. Praha: S&D, 1999. Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. ISBN 80-86050-35-1.
- Město Javorník. *Javorník známý i neznámý*. Javorník: Městské kulturní středisko Javorník, 2010.
- Německo-český, česko-německý studijní slovník*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Fin, 2002. Slovníky (Fin). ISBN 80-86002-75-6.
- NOVÁK, Ctibor. Svaz národní revoluce a jeho spolupráce na očištění jeseníckého kraje od germánského živlu a v budovatelském díle. *Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku*. Jeseník: Okresní národní výbor, 1948.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.
- ORLÍK, Josef. Nové pomístní názvy v Jeseníkách, Rychlebských horách a ve skupině Kralického Sněžníku. *Přírodovědecký sborník ostravského kraje = Acta rerum naturalium districtus Ostraviensis*. Opava: Slezský studijní ústav, 1952.
- PETRÁK Jan a Vojtěch ŠMÍD. Turistika na Jesenícku. *Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku*. Jeseník: Okresní národní výbor, 1948.
- PLESKALOVÁ, Jana. K hranici mezi apelativy a proprii. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*. 1978, roč. 19, s. 296–300
- PLESKALOVÁ, Jana. K pojetí modelu v pomístních jménech. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*. 1974, roč. 15, s. 533–542
- PLESKALOVÁ, Jana. O tvoření pomístních jmen. *Slovo a slovesnost*. 1992(a), roč. 53, s. 193–200
- PLESKALOVÁ, Jana. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: H & H, 1992(b).

- PROFOUS, Antonín, Vladimír ŠMILAUER a Jan SVOBODA. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.
- PROCHÁZKA, Petr. *750 let města Jeseník: 1267-2017*. I. vydání. Přeložila Martina SEIDLEROVÁ. Jeseník: Petr Procházka, 2017. ISBN 978-80-270-2382-0.
- RANOCHA, Bohumil. Co jsme vykonali pro zčeštění jmen? *Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku*. Jeseník: Okresní národní výbor, 1948.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012. ISBN 978-80-7335-296-7.
- RUJBR, Josef. Javorník. *Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku*. Jeseník: Okresní národní výbor, 1948.
- RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1277-8.
- SEMIAN, Michal. Novodobá choronyma v současném regionálním systému. In: DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma: kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7464-843-4
- SIEBENSCHIN, Hugo, ed. *Česko-německý slovník*. 4. vyd. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25736-4.
- SLEZÁK, Zdeněk. Úvodem. *Jesenicko: sborník okresu Jeseník ve Slezsku*. Jeseník: Okresní národní výbor, 1948.
- STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích (1948–1989)*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993.
- STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.
- SVOBODA, Jan et al. Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. *Monotematické číslo Zpravodaje místopisné komise ČSAV*. 1973, roč. 14
- SZYMKOWICZ, Paweł a Květoslav GROWKA. *Turystyczne tradycje pogranicza nysko-jesenickiego = Turistické tradice nisko-jesenického pohraničí = Touristische Traditionen in dem Grenzgebiet zwischen Neisse und Jeseník*. Přeložila Katarzyna ŻUKOWSKA. Opole: DV Projekt, 2006. ISBN 83-913650-4-2.

- ŠMILAUER, Vladimír. Revize českých pomístních jmen. *Naše řeč*. 1957, roč. 40, s. 260–277
- ŠMILAUER, Vladimír. Třídění pomístních jmen. *Zpravodaj místopisné komise ČSAV*. 1972, roč. 13, s. 171–204
- ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky (nauky o vlastních jménech zeměpisných)*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. Učebnice vysokých škol (SPN).
- ŠRÁMEK, Rudolf. Slovo tvorný model v české toponymii. *Slovo a slovesnost*. 1976, roč. 37, s. 112–120
- ŠRÁMEK, Rudolf. Toponymické modely a toponymický systém. *Slovo a slovesnost*. 1972, roč. 33, s. 304–318
- ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.
- ŠTĚPÁN, Pavel. Pomístní jména a paměť. In: DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma: kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7464-843-4.
- ŠTĚPÁN, Pavel. *Pomístní jména v Čechách z pohledu slovo tvorného*. Praha: Academia, 2016. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2523-4.
- WIEDEMANN, Andreas. *"Pojď s námi budovat pohraničí!": osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945–1952*. Přeložil Petr DVOŘÁČEK. Praha: Prostor, 2016. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-337-4.

Internetové zdroje

- Česká geologická služba. *Pisečník u Javorníku* [online]. ©2003–2012 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <http://lokality.geology.cz/970#>
- Česká geologická služba. *Starohoří* [online]. ©2003–2012 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <http://lokality.geology.cz/853>
- Český úřad zeměměřičský a katastrální. *Archiv* [online]. ©2023 [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>
- Český úřad zeměměřičský a katastrální. *Speciální mapy 1:75 000 třetího vojenského mapování* [online]. ©2023 [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(5ztvaukpaevzlrq4y4gu51\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&sid=e=dSady_archiv&metadataID=CZ-CUZK-SPEC75-R&menu=2905](https://geoportal.cuzk.cz/(S(5ztvaukpaevzlrq4y4gu51))/Default.aspx?mode=TextMeta&sid=e=dSady_archiv&metadataID=CZ-CUZK-SPEC75-R&menu=2905)

DAVID, Jaroslav (2017 a): HONORIFIKAČNÍ TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/HONORIFIKAČNÍ TOPONYMUM](https://www.czechency.org/slovník/HONORIFIKAČNÍ%20TOPONYMUM)

DAVID, Jaroslav (2017 b): URBANONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>

DAVID, Jaroslav (2017 c): VLASTNÍ JMÉNO MÍSTNÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ JMÉNO MÍSTNÍ](https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ%20JMÉNO%20MÍSTNÍ)

Im Zentrum/V centru. *Koncept* [online]. ©2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <http://imzentrum.eu/info/o-festivale/o-projektu>

Jesenické prameny. *Historie* [online]. ©2023 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.jesenickeprameny.cz/#13/17.18/50.24/>

Mapy.cz. *Z 19. století* [online]. ©2023 [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: <https://mapy.cz/19stoleti>

Městské informační centrum Javorník. *Naučná stezka Rychlebskými horami* [online]. ©2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.kulturnidumjavornik.cz/index.php/blci/76-naucna-stezka-rychlebskymi-horami>

Město Zlaté Hory. *Sudetský chodník* [online]. ©2023 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://zlatehory.cz/sudetsky-chodnik/gs-17803>

Městské informační centrum Zlaté Hory. *Antoniček* [online]. ©2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://zlatehory.cz/antonicek/ms-55415/p1=55415>

Městské informační centrum Zlaté Hory. *Kaple sv. Rocha* [online]. ©2023 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://zlatehory.cz/kaple-sv-rocha/ms-54234>

Obec Bílá Voda. *Pamětihodnosti obce a blízké okolí* [online]. ©2011, aktualizováno 2021 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.bilavoda.cz/obec-7/pametihodnosti-obce-a-blizke-okoli/pametihodnosti-obce-a-blizke-okoli-104cs.html>

PLESKALOVÁ, Jana (2017 a): ABIONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-08]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ABIONYMUM>

- PLESKALOVÁ, Jana (2017 b): CHORONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-08]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CHORONYMUM>
- PLESKALOVÁ, Jana (2017 c): MODELOVÁ KLASIFIKACE POMÍSTNÍCH JMEN. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/MODELOVÁ KLASIFIKACE POMÍSTNÍCH JMEN](https://www.czechency.org/slovník/MODELOVÁ_KLASIFIKACE_POMÍSTNÍCH_JMEN)
- PLESKALOVÁ, Jana (2017 d): ONYMICKÝ FORMANT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-08]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÝ FORMANT](https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÝ_FORMANT)
- PLESKALOVÁ, Jana (2017 e): POMÍSTNÍ JMÉNO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-08]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/POMÍSTNÍ JMÉNO](https://www.czechency.org/slovník/POMÍSTNÍ_JMÉNO)
- PLESKALOVÁ, Jana (2017 f): TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: URL: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>
- PLESKALOVÁ, Jana (2017 g): ŽIVÉ VLASTNÍ JMÉNO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2022-11-08]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/ŽIVÉ VLASTNÍ JMÉNO](https://www.czechency.org/slovník/ŽIVÉ_VLASTNÍ_JMÉNO)
- Ústav pro jazyk český AV ČR. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. ©2011 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z <https://ssjc.ujc.cas.cz/>